

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
HASTANE ve SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**TOPLUMSAL VE SOSYAL SORUMLULUK, ENDİŞE,
TOPLUMSAL GÖRÜŞ VE ANLAYIŞIN KAN BAĞIŞI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
SAĞLIK ÇALIŞANLARININ KAN BAĞIŞI TUTUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Hayriye BALCI

İstanbul, 2021

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
HASTANE ve SAĞLIK KURUMLARI YÖNETİMİ BİLİM DALI

**TOPLUMSAL VE SOSYAL SORUMLULUK, ENDİŞE,
TOPLUMSAL GÖRÜŞ VE ANLAYIŞIN KAN BAĞIŞI
ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
SAĞLIK ÇALIŞANLARININ KAN BAĞIŞI TUTUMU**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Hayriye BALCI

Öğrenci No:

17550460046

ORCID NO: 0000-0002-7601-6215

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi: İsmail SEÇER

İstanbul, 2021

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ **Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk, Endişe, Toplumsal Görüş ve Anlayışın Kan Bağışı Üzerindeki Etkisi: Sağlık Çalışanlarının Kan Bağışı Tutumu**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını, patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 29/03/2021

Hayriye BALCI

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

29/03/2021

Enstitümüz *İşletme* Anabilim Dalı *Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 17550460046 numaralı *Hayriye BALCI*'nın "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk, Endişe, Toplumsal Görüş ve Anlayışın Kan Bağışi Üzerindeki Etkisi: Sağlık Çalışanlarının Kan Bağışi Tutumu*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 02/03/2021 tarih ve 2021/07 sayılı toplantısında seçilen ve On-Line toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince 45 dakika süre ile Microsoft Teams programı aracılığıyla on-line olarak aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında "*OYBİRLİĞİ*" ile "*KABUL*" kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 2 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi İS*** SE***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Dr. Ay*** KA***
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Ab*** GÜ***
(İstanbul Aydın Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Hayriye BALCI
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi İsmail SEÇER
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans Tezi, 2021
Alanı : Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi
Anahtar Kelimeler : Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk, Endişe, Toplumsal Görüş ve Anlayış, Sağlık Çalışanı, Kan Bağışı

ÖZ

TOPLUMSAL VE SOSYAL SORUMLULUK, ENDİŞE, TOPLUMSAL GÖRÜŞ VE ANLAYIŞIN KAN BAĞIŞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SAĞLIK ÇALIŞANLARININ KAN BAĞIŞI TUTUMU

Toplumların ve bilimin ilerlemesinde insan faktörü her zaman önde olmuştur. Bazen bir girdi, bazen bir çıktı, bazen de bir ara unsur olan insan, tıptaki tüm ilerlemelere rağmen yerine konulması çok zor, bir bağ dokusu olan kanın temin kaynağıdır. Kan bağışı gerek dünyada, gerekse ülkemizde toplumsal ve sosyal sorumlulukların başta gelen unsurlarından biri olması arzu edilirken, kan bağışından duyulan endişe ya da endişe duyulmaksızın toplumsal görüş ve anlayış farkı gibi nedenlerle ülkemizde kan bağışının istenen düzeye gelememesi, insanımızın bu konuda yeteri kadar bilinç düzeyinin gelişmediğinin bir göstergesidir.

Bu çalışmanın amacı, sağlık çalışanlarının kan bağışına yönelik tutumlarını belirlemektir. Araştırmada, sağlık hizmeti sunucularının kan bağışı tutumları, toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış bağımsız değişkenleriyle incelenerek, her bir bağımsız değişkenle kan bağışı yapma durumu irdelenmiştir. Bu bağlamda, İstanbul’da bir kamu hastanesi ve bir özel hastanede çalışan 240 kişinin katılımı ile araştırma gerçekleştirilmiştir. Örneklemi oluşturan 240 kişinin anket verileri değerlendirmeye alınmıştır. Toplanan verilere IBM SPSS Statistics 22.0 programı uygulanarak, kan bağışı tutumlarının alt boyutlarıyla olan ilişkisinin incelenmesi sonucu en çok etkili faktörün toplumsal görüş ve anlayış, orta düzeyde etkili faktörün endişe, en az etkili faktörün toplumsal ve sosyal sorumluluk olduğu verişine erişilmiştir. Bir kamu ve bir özel hastanede hizmet veren sağlık

alışanlarının kan bağışı tutumlarının ve demografik veriler ile olan ilişkisinin incelenerek anlamlılık seviyesi saptanmak istenmiştir.

Araştırma sonucunda, sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumlarının pozitif yönde eğilim gösterirken, kan bağışında bulunma durumlarının negatif yönde olduğu verilerine erişilmiştir. Kamuda ya da özelde çalışmanın kan bağışı tutumunda anlamlı bir fark yaratmadığı ve hemşire/ebe grubunun hekim grubuna oranla kan bağışı tutumlarının yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Name and Surname : Hayriye BALCI
Supervisor : Asst. Assoc. Dr. İsmail SEÇER
Degree and Date : Master, 2021
Major : Hospital& Healthcare Management
Key Words : Societal and Social Responsibility, Anxiety, Social View and Understanding, Healthcare Professionals, Blood Donation

ABSTRACT

THE IMPACT OF SOCIETAL AND SOCIAL RESPONSIBILITY, ANXIETY, SOCIAL VIEW AND UNDERSTANDING ON BLOOD DONATION: BLOOD DONATION ATTITUDE OF HEALTHCARE PROFESSIONALS

Human factor has always been at the forefront in the progress of societies and science. Sometimes being an input, sometimes an output and sometimes an intermediary element, human is the source of recruitment of blood which is really hard to replace despite all the advances in the medicine. Whereas it is desired that blood donation should be one of the foremost elements of societal and social responsibilities not only in our country but also in the world, anxiety from donating blood or that blood donation hasn't reached its desired levels because of social view and understanding is an indicator that reveals the fact that the consciousness of people in our country hasn't progressed satisfactorily.

The aim of this study is to determine the attitudes of healthcare Professional towards blood donation. In the research, the attitudes of healthcare professionals related to blood donation, societal and social responsibility, anxiety, social view and understanding has been analyzed with independent variables and the situation of donating blood has been examined with each independent variable. In this sense, a research has been carried out with the participation of 240 people working in a state and a private hospital. Survey data of these 240 people whose samples have been generated then have been evaluated. When IBM SPSS Statistics 22.0 programme is applied to data collected, it is revealed that the most important factor is social view and understanding, midlevel factor is anxiety and the least efficacious factor is

societal and social responsibility. It has been desired to determine the attitudes of healthcare professionals serving in a state and private hospital by examining demographic data.

As a result, it is concluded that whereas the attitudes of healthcare professionals related to blood donation are positive, their conditions of donating blood are negative. It is also indicated that working in a state or private hospital doesn't make a difference in the attitude of blood donation and that nurse/midwife group's attitudes of blood donation are higher when compared to that of physician group.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

TABLolar LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	v
SÖZLÜK.....	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL VE SOSYAL SORUMLULUK, ENDİŞE, TOPLUMSAL GÖRÜŞ VE ANLAYIŞ

1.1. Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk Kavramı	3
1.1.1. Gönüllülük	7
1.1.2. Yerel Yönetimler	9
1.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları	10
1.1.4. Sosyal Medya.....	11
1.2. Endişe Kavramı.....	13
1.2.1. Endişe Düzeyleri.....	14
1.2.2. Endişenin Fizyolojik ve Psikolojik Belirtileri	15
1.2.3. Endişe ile Baş Etmede Gösterilen Davranış Şekilleri.....	16
1.3. Toplumsal Görüş ve Anlayış Kavramı	17

İKİNCİ BÖLÜM

KAN BAĞIŞI

2.1. Kan Bağışı Kavramı.....	26
2.1.1. Türkiye’ de Kan Bağışı.....	26
2.1.2. Dünya’ da Kan Bağışı.....	28
2.2. Kan Transfüzyonu.....	29
2.3. Planlanan Davranış Teorisi (PDT).....	30
2.4. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi	32

2.4.1. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) Kuruluş Tarihçesi	32
2.4.2. Türk Kızılay Derneği'nin Kuruluş Tarihçesi.....	33
2.4.2.1. Kızılay Temel İlkeleri	34
2.4.2.2. Kızılay Faaliyetleri	35

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA GEREÇ VE YÖNTEMİ, DEMOGRAFİK VE GENEL BULGULAR

3.1. Araştırma Gereç ve Yöntemi	36
3.1.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	36
3.1.2. Veri Toplama Araçları	36
3.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	37
3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	37
3.1.5. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar	38
3.1.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik	38
3.1.7. Araştırmanın Hipotezleri	39
3.2. Demografik ve Genel Bulgular	40
SONUÇ	62
KAYNAKÇA.....	65
EKLER	81
Ek 1: Anket İçin Etik Kurul İzinleri.....	81
Ek 2 : Araştırmada Kullanılan Ölçek Formları	84

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa No:
Tablo 1: Verilerin Normallik Testi Sonuçları	48
Tablo 2: Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk Algısına göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi.....	49
Tablo 3: Endişe Duygusuna göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi	50
Tablo 4: Toplumsal Görüş ve Anlayışa göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi	51
Tablo 5: Kan Bağışı Tutumlarının Alt Boyutlarıyla Olan İlişkisinin İncelenmesi ...	52
Tablo 6: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-1	55
Tablo 7: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-2	56
Tablo 8: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-3	57
Tablo 9: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-4	57
Tablo 10: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-5	58
Tablo 11: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-6	59
Tablo 12: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-7	60
Tablo 13: Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No:

Şekil 1: Kan Bağışı İhtiyaçları ve Karşılama Oranları.....	28
Şekil 2: Ajzen'in Planlanan Davranış Teorisi Modeli.....	31
Şekil 3: IFRC'nin resmi amblemi	34
Şekil 4: Katılımcıların Demografik Verileri-Medeni Durum	40
Şekil 5: Katılımcıların Demografik Verileri-Cinsiyet....	41
Şekil 6: Katılımcıların Demografik Verileri-Eğitim Durumu.....	42
Şekil 7: Katılımcıların Demografik Verileri-Meslek	43
Şekil 8: Katılımcıların Demografik Verileri-Çalışılan Kurum.....	44
Şekil 9: Katılımcıların Genel Verileri-Kan Bağışında Bulunma Durumu	45
Şekil 10: Katılımcıların Genel Verileri-Daha Önce Kan İhtiyacı Duyma Durumu.....	46

KISALTMALAR

ABO	: A, B, O Kan Grubu Tiplendirmesi
E	: Endişe
E.T	: Erişim Tarihi
F	: Bağımsız gruplarda Anova testi test değeri
ICRC	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IFRC	: Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu
N	: Noun, kişi sayısı
PDT	: Planlanan Davranış Teorisi
SPSS	: Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TGA	: Toplumsal Görüş ve Anlayış
TSS	: Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk
Z	: Mann-Whitney U testi test değeri
p	: Probability, test değeri olasılık sonucu
r	: Korelasyon Kat Sayısı
t	: Bağımsız gruplarda T- testi test değeri
vd	: ve diğerleri

SÖZLÜK

Endişe: Endişe, sorunları çözmeye yönelik zihinsel bir girişimin yanı sıra olumsuz olayların oluşmasını önlemeye yönelik bir girişim olarak kavramsallaştırılmıştır.

Kan Bağışı: Kan bağışı tam kan veya kan bileşenlerinden en az birinin bağışlanması işlemi olarak tanımlanmaktadır. Kan bağışı hem bağışlayan bireyin hem de özellikle o kana ihtiyacı olan bireyin sağlığı bakımından çok önemlidir.

Kan Transfüzyonu: Kan transfüzyonu, kan veya kan ürününün doğrudan bireyin dolaşım sistemine verilmesidir.

Sosyal Sorumluluk: Bireyin kendisine, ailesine ve içinde yaşadığı topluma karşı yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır. Sosyal sorumluluk, toplumun huzur içerisinde varlığını sürdürebilmesi, mevcut düzen ve huzurun bozulmaması için üstlenilmesi gereken sorumluluklar bütünüdür.

Toplum: Aynı toprak parçası üzerinde bir arada yaşayan ve temel çıkarlarını sağlamak için iş birliği yapan insanların tümü, cemiyet.

Tutum: Bir bireye atfedilen, doğrudan gözlemlenemeyen, ancak bireyin davranışlarından dolaylı olarak varsayılan bireysel eğilimdir.

GİRİŞ

Araştırmanın Önemi: İnsan önce kendi hayatına, ailesine, çevresine, yaşadığı topluma ve dünyaya yön veren değerli bir varlıktır. Toplumun temel taşı olan insan, toplumu etkilediği gibi toplumsal olgulardan, bilinç düzeyinden ve faaliyetlerden de etkilenir. Toplumsal düzenin önemli bir unsuru olan kurum ve kuruluşlar da tıpkı bir birey gibi toplumu etkileyen ve etkilenendir. Sorumluluk bilincinin farkında olanlar, üstlendikleri misyonu yerine getirmek için çaba gösterenlerdir. Bu çaba, bireysellikten çıkıp organize bir şekilde toplumsal ve sosyal bir boyut haline geldiğinde, toplumun aksak giden düzenine bir çözüm olabileceği gibi, daha uzlaşmacı ve yenilikçi ortamlara da zemin hazırlar.

Daima ilerici ve müspet ilimden taraf, zihnimizin bize ürettiği gereksiz endişe duygusundan uzak yaşadığımızda öncelikle bireysel düzeyde sonrasında yakın çevre ve hatta toplumsal düzeyde iyileşmeler ve ortak güzel paylaşımlar bizlerle olur. Domino taşı gibi her düşen taş diğerini de etkileyeceğinden içsel olarak yaşanan negatif bir durumun topluma yansması da gecikmeyecektir. Yaşanılan olumsuz durumların insandan götürdüklerine değil nasıl bir zenginlik katabileceği yönündeki bakış açısı, değer katan bir unsur olmuştur.

İnsanoğlunun var oluşundan bu yana, doğal yaşam halinden çıkıp medeni toplumlar olarak yaşama süreci, hep daha iyiye ulaşmanın bir arayışı olarak karşımıza çıkar. Toplumsal görüşler ve bu görüşlerin toplumu şekillendirdiği anlayış sosyolojik, kültürel, politik ve dini inanışlar ölçüsünde toplumu etkilemiştir. Bu etkileşim kimi zaman yerellikten çıkıp global düzeyde bir dünya görüşü olarak da toplumsal düşünce felsefesine zenginlik katmıştır.

İnsanoğlu için sağlık hakkına erişmek hiç de kolay olmamıştır. Giderek kalabalıklaşan, salgın hastalıkların, doğal afetlerin ve savaşların halen devam ettiği dünyamızda kana ve kan bağışçılara olan ihtiyaç artmaktadır. Bilinç düzeyinin gelişmesi ve davranış şekillerinin yön değiştirmesi sonucu ihtiyaç sahibi insanın umudu yine insan ve toplum olmalıdır.

Sağlık çalışanları, toplumsal bilinç düzeyinin gelişmesinde öncül olan bir meslek grubudur. Araştırmaya ait bulgular eşliğinde kan bağışı tutumunu etkileyen

değişkenlerden yola çıkılarak sağlık hizmeti sunucularının dâhil olduğu çalışma, toplumu bireysel ve kurumsal olarak kan bağışı davranışına yönlendirme ve kan bağışı farkındalığına varılması noktasında bir rehber olabilir.

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacı, sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumlarını belirlemektir. Medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, çalışılan kurum, kan bağışında bulunma durumu, kan ihtiyacı duyma sosyo demografik verileri ışığında kan bağışı tutumu incelenmeye çalışılırken aynı zamanda kan bağışı davranışları da gözlemlenmek istenmiştir.

Araştırmada Metodu

Bu araştırmada toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış bağımsız değişkenleriyle kan bağışı tutumu incelenmeye çalışılmıştır. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi, Kan Bağışı, Kan Transfüzyonu terimlerine açıklama getirilerek, sağlık hizmeti sunucularının kan bağışı tutum ve davranışlarını ölçmeye yönelik demografik özellikleri de içeren bir anket çalışması yapılmıştır. Ankette toplam 32 soru sorulmuştur. Kan bağışı tutum ölçeği 24 sorudan, sosyo demografik özellikler 8 sorudan oluşmaktadır. Elde edilen veriler, IBM SPSS Statistics 22.0 istatistik veri analizi kullanılarak elde edilmiştir.

Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın ana hipotezi, toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış değişkenleriyle kan bağışı verme ve kan bağışında bulunma tutumu arasında anlamlı bir ilişki kurularak oluşturulmuştur. Ayrıca alt hipotez olarak medeni durum, cinsiyet, çalışılan kurum, kan bağışında bulunma, kan ihtiyacı duyma, meslek ve eğitim durumu arasında anlamlı bir fark vardır biçiminde sınanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL VE SOSYAL SORUMLULUK, ENDİŞE, TOPLUMSAL GÖRÜŞ VE ANLAYIŞ

1.1. Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk Kavramı

Türk Dil Kurumu'na göre sorumluluk “ kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi” olarak tanımlanmıştır ([https://sozluk.gov.tr/?kelime E.T: 19.01.2020](https://sozluk.gov.tr/?kelime=E.T:19.01.2020)). Sorumluluk gün geçtikçe önem kazanan bir kavramdır. Değişen zaman içinde değişik tanımlar getirilmiştir. Aristo' ya göre sorumluluk, kişinin istekli eylemlerinden kaynaklanan davranış sonucu duyulan onur, övünme ya da yerinme halidir (Özen 2013,17-18). Lickona (1991) sorumluluk tanımı için, kişinin kendi ve kendi dışındaki bireylerle ilgilenmesi, topluma dahil olması, pozitif bir yaşam için çaba göstermesi olarak ifade ederken, “Ryan ve Bohlin (1999)” ise, bu kavram için alışkanlıklarımız, hayata dair yargılarımız, görevlerimizi yerine getirme süreci sonunda edindiğimiz kişisel deneyimler, kazanımlarımız ve kayıplarımızla birlikte yaşam sürme olarak tanımını getirmişlerdir. Schessler (2011)' e göre, görevini yerine getiren bireyler görevlerinin sonuçlarına katlanma ve davranışın sebebini açıklama durumundadır (Doğan 2015,164). Cüceloğlu (1996), sorumluluk sahibi kişilerin hesap verme yetkisine haiz olduğu görüşündedir. Civelek (2006), etik davranan, olayları doğru analiz eden, diğer kişilerin maddi ve manevi değerlerine saygı duyan ve itina gösteren bireylerin sorumluluk sahibi olduğu görüşünü savunmaktadır (Sezer ve Çoban, 2016, 26).

Toplum içindeki bireylerin üstlendikleri misyon ne kadar fazlaysa sorumlulukları da o ölçüde artar (Çalışkan, Yıldırım ve Kılınç 2019, 355). Gerek bireylerin, gerekse kurumların aldıkları her türlü kararın toplum üzerinde yapacağı etkiyi düşünerek hareket etmeleri bir zorunluluktur. Bu kararların vicdani bir yönü vardır. Topluma karşı duyarsızca alınan kararlar, sosyal bir değişime neden olabileceğinden dolayısıyla topluma da etki etmektedir (Özgan ve Öztuzcu 2016, 2-3). Farabi' ye göre insan mükemmelliği arıyorsa bu ancak insanların toplu bir şekilde yaşamasıyla mümkün olabilecek bir durumdur. Tek başına olarak değil, ancak

toplumsal bir varlık olarak ve yardımlaşma eylemiyle bu mükemmellik seviyesine çıkılabilir (Senemoğlu 2016, 83).

14. yüzyıl düşünürlerinden İbn-i Haldun, ünlü eseri Mukaddime' de toplumu incelemeyi amaçlayan bazı ilkeler ortaya koymuştur. Bir insanın hayatını devam ettirebilmesi için, temel gereksinimlere ihtiyaç duyulur. Bu ihtiyaçların tümüne ya da bir bölümüne tek başına ulaşamayan insan, işbirliği ve dayanışmayla ihtiyaçlarını karşılar. Beslenme, güvenlik gibi hayati önem taşıyan bu iki unsur ancak toplum düzeninde ve işbirliği halinde gerçekleşir. Toplumsal düzenin devamı için toplumda yaşayan herkesi birbirine bağlayan ortak kurallar gereklidir. Doğası gereği toplumda yaşaması zorunlu olan bireyler birlikte yaşamaya karar vererek aralarında bir sözleşme yapmış olurlar. 17. ve 18.yüzyılın düşünürlerinden “Thomas Hobbes, John Locke, J.J. Rousseau” gibi aydınlar, insanın toplumsal düzen içinde yaşaması gerektiğini savunmuşlardır (Uygun 2008, 7-9).

Thomas Hobbes’e göre, insan doğası gereği tek başına yaşayamaz. Kendini korku içinde gören ve dışa karşı bir savunma ihtiyacında olan insan, bu korkudan kurtulmanın yolunu birlikte yaşamakla çözmüştür. Toplumda, herkesin eşit olduğu bir ortamda, birlikte yaşamayı öğrenmek eğitimle edinilir (Senemoğlu 2016, 91-93).

Lock’ un anlayışında insan ne istediğini bilen, akıl yürüten bir varlıktır. Bir yaradana inanan, akli ile tek başına yaşayamayacağı kararını veren insan, topluluk halinde ve “devlet” olarak teşkilatlanma suretiyle özgürlükçü ve eşitlikten yana bireysel amaçlarını gerçekleştirebilir (Şahin 2017, 43).

J. J. Rousseau, toplumsal sözleşmelerin devletlerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını, böylelikle insanların, toplumsal ihtiyaçları karşılama niyetiyle genel idareye yetki vererek güvende olacaklarını ve özgürlüklerini koruyacaklarını savunmuştur. Devlet tek kişinin değil, ortak egemenliğe dayalı bir yapılanma olduğundan toplumun tüm üyesi devletin bölünmez bir unsurudur (Özel ve Dönmez, 2016, 254).

“Alman düşünür Hegel’ e göre (1770-1830)” toplum; mesut olmak, kâr sağlamak, şahsi itibarın muhafaza edilmesi gibi önem arz eden hayat döngüsünün topluluk halinde yaşanmasıdır. Bu ortak menfaatlerle insanlığın en yüksek hedefine varması için tarafsız bir güce ihtiyaç vardır. Sivil toplumlar, tarihsel gelişim

sürecinde hep eksik kalmıştır. Oysa devlet insanı en yüksek hedefine götüren tarafsız bir güç olmuştur (Mardin 2020, 14). Toplumların temel amacı, sosyal ilerlemedir. Sosyal ilişkiler sistemi, bireyleri gelişme düzeyi yüksek ve daha kusursuz bir toplumda yaşatmayı hedeflemek üzerine kurulur. Bu hedefler, kişisel çıkarlarla çatışınca toplumsal tabakalaşmaya varan bir karşıtlık tablosu ortaya çıkar. Böyle durumda devletin rolü ortaya çıkar ki, devlet kişileri toplumsal birlik çerçevesinde organize ederek sosyal entegrasyon düzeyini geliştiren adımlar atar (Filippova ve Sumcov 2012, 2).

Durkheim' e göre, toplumun temel taşı olan bireyler, kendi yetersizliklerinin bilincinde olduklarından bir zorlama olmaksızın kendi rızalarıyla, birlikte bir düzen kurarlar. Kurulan bu düzen toplumsal bilinci meydana getirir ki, bu durum kendiliğinden ve zaruri olarak ortaya çıkar. Marx “el emeği” ile üretime katkıda bulunan insanların toplumda yeri olduğunu savunmaktadır. Toplumsal varlık ve toplumsal değişim üreten bir toplum olmakla mümkündür. Weber'in görüşüne göre toplumsallaşma olgusunun altında yatan temel neden insani ilişkiler kurmaktır. Karşılıklı anlayış ve rıza toplumsal yaşamın devamını sağlayan süreçlerdir (Altay 2019, 72-75).

Sosyalleşme, bireyin doğumuyla başlayıp hayatta kaldığı sürece yaşadığı toplumla birlikte öğrenerek ve öğreterek sürekli gelişim gösterdiği bir evredir. Gelişim gösteren birey, sosyalleşme sürecinde bir kimlik kazanırken aynı zamanda toplumu da temsil eden sosyal bir varlık olur (Canatan 2008, 64). Abraham Maslow'un (1943), 'İhtiyaçlar Teorisi'ne göre bireylerin ihtiyaçları piramit şeklinde bir döngü içindedir. Bu piramitin en alt basamağı olan fiziksel ihtiyaçlar (beslenme, barınma, giyinme...) hayatta kalmayı sağlayan temel ihtiyaçlardır. Hayatta kalmayı başaran kişi, sosyalleşerek beklenti ve ihtiyaçları da artacağından bir üst seviyeye geçer. 'Güvenlik ihtiyacı', 'ait olma duygusu', 'değerler ihtiyacı' ve piramitin zirvesi 'kendini gerçekleştirme ihtiyacı' kişinin ihtiyaçlarının değiştiğinin ve toplumda sosyalleşme olgusunun yerleştiğinin bir göstergesidir (Kula ve Çakar 2015, 194-196).

İnsanoğlu, tarihsel gelişim boyunca daima topluluk halinde yaşamıştır. Bu birliktelik, birbirinden etkilenmenin sonucunda ortak değerlerin oluşmasını

sağlamıştır. Kendine özgü norm ve değerlerle şekillenen kültürel yapı, toplumların varlıklarını devam ettirebilmesi için nesilden nesile aktarılmıştır. Toplamları meydana getiren bireyler, toplumla bütünleşmeyi, topluma uyum sağlamayı ve ortak değerlere göre yaşamayı toplumsallaşma sürecinde öğrenmiştir (Çoştu 2009,117-118).

Toplumun bir üyesi olarak yaşayan insan, toplumun ananesine, inancına, ülküsüne sahip çıkarak, ancak bu değerleri içselleştirirse toplumsal bütünleşmeyi gerçekleştirebilir. Toplumsal bütünleşmeyi başarmış olan bir toplulukta, sosyal sınıf farkı gibi toplumu bölücü unsurlar görülmez. Bütünleştiren toplumlarda, sosyal dışlanma riski yoktur (Öztürk ve Ünal 2015, 121). Sorumluluk bilincinin toplumda yerleşmesi için öncelikle bireylerin sorumluluk duygunu taşımaları öngörölür. Yaşadığı topluma karşı sorumlu olan bireyler, sağlıklı bir toplum için davranışlarının sonucunu bilmekle yükümlüdür. Bu bilincin yerleşmesi ve gelişim gösterebilmesi için, toplumsal birliktelik ve eğitim gereklidir (Hotamışlı vd. 2010, 282-283).

Sosyal sorumluluk kavramına işletmeler de dahil olmuştur. Bu alandaki ilk çalışmalar “1953 yılında Howard Boven” la başlamıştır. Yazar “ İş Adamlarının Sosyal Sorumlulukları ” adını verdiği eserinde iş adamlarının, işletme faaliyetlerini yürütürken toplumsal ortak hedefleri gözetmeleri gerektiğini savunmuştur (Koçoğlu ve Aksoy 2017, 90-91). Temel amacı kâr elde etmek olan işletmelerin, sosyal sorumluluk ilkesiyle toplum menfaatini de düşünerek bir anlayış sergilemesi gerekmektedir (Ünsar ve Alpertonga 2013, 3). Carrol’a göre işletmelerin topluma karşı sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukları “kurumsal sosyal sorumluluk” piramidi altında toplayan Carrol dört ana başlıkta ele almıştır. Bu sorumluluklar ekonomik sorumluluk, yasal sorumluluk, etik sorumluluğu ve gönüllü sorumluluktur.

Ekonomik sorumluluk; günümüz aşırı rekabetçi ve küresel iş ortamında, ekonomik performans ve sürdürülebilirlik çok önem arz etmektedir. İşletmelerin var oluş nedeni ekonomiktir. Toplum bu anlamda işletmelere destek verirken, işletmelerde istihdam sağlayarak toplumun ekonomik sorunlarına çözüm bulabilmektedir.

Yasal sorumluluk; işletmelerin kâr elde etmenin yanı sıra, topluma karşı yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır. Bu nedenle işletmelere yasal düzenleme getirilmiştir. İşletmeler yasal çerçevede çalışmak durumundadır.

Etik sorumluluğu; toplumun işletmelerin faaliyetlerini sürdürürken, yasa, norm ve standartları benimseyerek, toplumsal ahlaka saygı göstermesini beklemesidir.

Gönüllü sorumluluk; işletmelerin gönüllü faaliyetlerini kapsamaktadır. Bugün iş dünyası tam anlamıyla bu anlayışla faaliyet göstermese de toplumun işletmelerden beklentisi gönüllülük anlayışı içinde olmasıdır (Carroll 2016, 3-5).

Kâr amacı ilkesiyle faaliyet gösteren ya da göstermeyen özel, tüzel ya da kamu kurum ve kuruluşları ve toplumsal etkinlik gösteren tüm kesim gönüllülük çalışmalarıyla toplumla birlikte hareket ederek sosyal sorumluluk çalışmaları yürütmektedir (Saran vd. 2011, 3735).

1.1.1. Gönüllülük

Gönüllülük, bir bireyin durumu, değerleri ve geçmiş tarihi ışığında neyin iyi, neyin doğru olduğuna dair gerçek anlayışına uygun olarak özgürce ve dayatma olmadan hareket etme yeteneğidir (Roberts 2002, 705). “Birleşmiş Milletler Örgütü” tarafından sunulan rapora göre gönüllülük, bireyin topluma katkısıdır. 2001 yılının tüm dünyada “Uluslararası Gönüllü Yılı” ilan edilmesiyle bu olgu küresel boyutta önem kazanmıştır. Bu davranış şeklinde esas; hiç bir baskı altında kalmadan, maddi çıkar beklentisi olmaksızın diğer kişilerin yararına olmasıdır (Arslan 2018, 3).

Kan bağıışı, toplum yanlısı olarak görülen prososyal bir davranış şeklidir. Prososyal davranış sergileyen birey ve toplumlar, başkasının iyiliğini gözeterek yardımda bulunan, paylaşımcı, empati kurarak karşısındaki insanı anlayan, olumlu sosyal ilişkiler kurarak korumacı tutum sergiler (Steele vd. 2008, 43-44). Gönüllülük esasında bağışlanan her kan, bireysel sorumluluğu ve toplumsal sosyalleşmeyi güçlendirir (Hablemitoğlu, Özkan ve Yıldırım 2010, 70).

Gönüllülük faaliyetinin işlevsellik kazanabilmesi üç temel bileşene ihtiyaç vardır. Bu bileşenler: Zaman, plan ve sivil toplum örgütleridir.

- Zaman: Gönüllü bir grup, bir kuruluş için faaliyet gösteren kişi, zaman ayırarak aktif katılım gösterir. Bireyler bilgi ve uzmanlık becerilerini gönüllülük çalışması içinde sergileyebildikleri gibi, bilgi ve uzmanlık becerilerini ortaya koymadan da bireysel çabalarıyla gönüllülük çalışmasını yürütebilir.

- Plan: Aktif olarak katılım, kendiliğinden bir yardım eylemi değil, planlı bir faaliyettir. Gönüllü çalışma düşüncesinde olan kişi, bu konuyla ilgili gerekli görüşmelerin takibinde uygun bir ortamda harekete geçerek faaliyet gösterir.
- Sivil toplum örgütleri: Bu üçüncü bileşen önceki iki bileşeni oluşturur ki; gönüllülüğün aktif ve planlı olması için, daha resmi bir ortamda gerçekleşmesi neredeyse şarttır. Bu faaliyet, bazı gönüllü grup ve sivil toplum örgütlerinin bağlamında gerçekleşir. Gönüllülüğün bireysellikten çıkıp, bu bilincin toplum geneline yayılması için gönüllülük anlayışıyla faaliyet gösteren, kâr amacı gütmeyen resmi ve kamusal grup ve kuruluşlara ihtiyaç vardır (Rodell vd. 2016, 57-58).

Gönüllülük çalışması öz disiplin ister. Bu disiplin, kamusal fayda odaklı bir program belirlenerek planlı bir şekilde ve zaman ayırarak, sorumluluk duygusuyla oluşturulmalıdır. Gönüllülük ilkesinin ülke kalkınmasında etkin bir rolü vardır. Bir ülkenin kalkınması sadece ekonomik kalkınma değildir. Kalkınmanın başlıca odakları olan toplumsal, siyasal ve kültürel kalkınma toplumdaki gönüllülük olgusunun işlevselliğiyle yakından ilgilidir. Bu anlayıştan yola çıkarak gönüllülük, hem birey hem de toplum için güven ve dayanışma ortamı oluşturacağı gibi gönüllülük faaliyetlerine katılımı da arttıracaktır (Peltekoğlu ve Tozlu 2017, 17).

Bu sosyal olgu gelişmiş ülkelerin, vatandaşlarının refah ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için bir kurtarıcı olarak görülmekte, sosyal ve politik sorunlara karşı her derde deva olarak sunulmaktadır. Gönüllü faaliyeti, yerel halkın ve dolayısıyla da toplumun refahına katkıda bulunacağı gibi, gönüllü kuruluşları da etkileyecektir (Fyfe ve Milligan 2003, 397). Gönüllü kan bağışından, güvenli kan bileşenlerinin güvenli bir şekilde sağlanması toplumun kan ihtiyacını gidermek için önemli bir ulusal hedeftir (Aung 2009, 22-23). Nüfusa dayalı gönüllü kan bağışı oranı ülkemizde % 3.6 iken, gelişmiş ülkelerde bu oran % 5 tir (Tepe ve Aktaş 2018, 189). Ülkemizde gönüllülük oranının düşüklük sebebi olarak toplumsal ve sosyal sorumluluk bilincinin yerleşmemesi değişkeni düşünülebilir (Balaban ve İnce 2015, 162).

Bir sağlık sisteminin temeli, iyi organize edilmiş bir kan nakli hizmetinin bel kemiğine dayanır ve bu da insan kan gönüllülerinin mevcudiyetine bağlıdır. Değerli insan kaynağını, gönüllü kan bağışına teşvik etmek için topluma bu yönde dinamizm

kazandırmak gerekir ki; kan nakli, sağlık kuruluşlarında hayat kurtaran sekiz kilit müdahaleden biri olarak kabul edilmiştir. Güvenli ve yeterli kan temini için gönüllü kan bağışına yönelik stratejiler, gelişmiş ülkelerde başarıyla uygulanmaktadır. Gelişmekte olan ve gönüllü kan bağışına geçiş dönemi yaşayan ülkeler ise; kan bağışına yönelik bilgi tutum ve uygulamaya yönelik hedefleri gerçekleştirmek için çaba sarf etmektedir (Mishra vd. 2016, 19).

Gönüllülüğün ve toplum katılımının, hem topluluklara hem de gönüllülerin kendilerine fayda sağladığı görülmüştür (Stukas, Snyder ve Clary 2016, 243). Bu faydaya örnek teşkil edecek şekilde yapılan bir çalışmaya göre: Düzenli kan bağışının insan sağlığına olumlu yönleri mevcuttur. Hipertansiyon hastalığı, tüm dünyada yaygın olarak görülen kronik rahatsızlıkların başında gelir. 292 kişilik popülasyondan oluşan gözlemsel bir çalışmada, bir yıllık süre içinde bir ile dört arası kan bağışi yapan donörlerin, kan bağışi öncesi ve kan bağışi sonrası kan basınçları ölçülmüş ve hipertansiflerde belirgin bir kan basıncı düşüşü gözlemlenmiştir. Kan bağışının bu yararlı etkisi, toplum sağlığı ve hipertansif tedavisinde maliyet azaltma konusunda yeni bir kapı açabilir (Kamhieh- Milz vd. 2016, 637).

1.1.2. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler halkın verdiği yetkiyle halkın ortak faydası doğrultusunda bir bölgeyi idare eden, “il özel daireleri, belediyeler ve köyler” olmak üzere örgütsel yapıları olan yerel temsilcilerdir (Tunç 2016, 80). Bu temsilciler, kamusal mal ve hizmetlerden fayda sağlayacaklara, bu faydanın ulaşması için halka en yakın konuma sahip yönetim birimleridir. Bu birimler, sahip oldukları varlıklarla girişimsel faaliyetlerde bulunarak halka hizmet götürmenin yanı sıra, yönetim sınırları içindeki bölgenin sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan gelişmesine imkân sağlayarak merkezi idari gücün yerele dağılmasında da önemli bir rol oynar (Ökmen 2015, 5).

Küreselleşme sürecini yaşadığımız dünyada, devletlerin giderek küçüldüğü, yönetim ve hizmet faaliyetini yerel yönetimlere bıraktığı görülmektedir. Yönetim sürecinde gelir elde edebilen yerel yönetimler, kendi bölgelerine hizmet götürürken daha hızlı ve işlevsel olabilmektedir. Bu durum yerel yönetimleri merkezi idareye göre daha aktif bir pozisyona sokmaktadır (Yüksel 2007, 291-292). “Küreselleşme süreci, sosyal devlet” anlayışını değiştirmiş, devletlerin hak temelli olarak

vatandaşlara verdiği sosyal hizmet ve yardımlar yerelleştirilerek kişilere “sosyal sorumluluk, gönüllülük, kendi kendine yetme anlayışı” getirilme koşuluyla sosyal hizmet ve yardımlaşma uygulamasının yerel yönetimlerce daha kolay yerine getirileceği öngörülmüştür (Yaman 2014, 8). Yerelleşme, küreselleşen dünyada baş gösteren olumsuzlukları ortadan kaldırmak için, merkezi yönetime karşı daha esnek ve alternatifler içeren gelişmeler sağlar (Akçakaya 2017,117). Yerel yönetim uygulamalarından biri olan sosyal belediyecilik, ihtiyaç sahibi halka en yakındır ve hizmeti yerine getirmede merkezi idareye göre daha hızlıdır (Kesgin 2016, 92).

Yerel yönetimlerin topluma karşı sosyal sorumlulukları vardır. Bu sosyal sorumluluk görevi, kamu yararını gözetmek ilkesi ve gönüllülük anlayışı çerçevesinde yerine getirilir. Sorumluluk bilincinde olmayan yerel yönetimlerin sürdürülebilirliği zordur. Sosyal belediyecilik “engelli, genç, yaşlı, kadın, çocuk” başta olmak üzere sosyal desteğe ihtiyaç duyan insanlara yardım eli uzatırken, sağlık sebepleri nedeniyle tıp desteğine de gerek duyan kişilerin yanındadır (Zengin 2018, 93-94). “Sosyal sorumluluk projeleri” kurum ve kuruluşların itibarını, saygınlığını ve marka prestijlerini arttıran çalışmalardır. Bu çalışmalar sonucu bireylerin topluma sadakat duygusu gelişebilir ve bireylerin toplumsal işbirliği sürecinde hızlanma görülebilir (Cengiz ve Özgünay 2018, 373-374). Yerel yönetimler, yine halkın desteğini alarak, sosyal sorumluluk projeleri oluşturabilirler Bu projelerden biri olan, “Güngören Belediyesi’nin KANKA (Kan Kardeşliği Kulübü)” adını verdiği kan ihtiyacı olan ve kan vermek isteyen insanları buluşturan proje, aktif olarak çalışmalarını sürdürmektedir (Zengin 2018, 93-94).

1.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları

“Sivil Toplum Kuruluşları (STK)” topluma tesir eden, sivil toplumla birlikte dinamizm kazanan, kamusal sektörün etkisinden uzak etkinlik gösteren, gelirlerini hibe ya da aidatlarla sağlayan, toplumsal hedefleri gerçekleştirme gayesiyle hareket eden, hatta ulusal sosyal ve siyasi politikaları etkileyebilen gönüllü kuruluşlardır (Çınardal, Çınardal ve Çelik 2017, 120). Siyasi otoritelerin, vatandaşlarına sorumlulukların paylaşma noktasında bir aracı olarak gördüğü STK’lar etkin bir iletişim kanalıdır (Yavuzylmaz ve Akıncı 2017, 332).

Bu kuruluşlar, etkinlik gösterdiği alanlarda hem toplum menfaatini hem de kurum menfaatini gözeterek insanları ortak bir gaye etrafında toplamanın sosyal bilincinde toplumsal birlik ve beraberliğin oluşması ve sürdürülebilirliği için devlet ve birey arasında bir tampon görevini üstlenen, topluma yapıcı olabilmek adına birçok işlevi de yerine getiren örgütsel yapılardır (Eryılmaz, Bursa ve Ersoy 2018, 259-260). Devletten bağımsız, ticari amaçlarla kurulmayan, özel hukuk sınırları içinde faaliyet gösteren bu örgütlenmeler, üçüncül sektör olarak adlandırılır (Yavuz ve Kaynar, 2015, 190).

Talas'a göre (2010), STK' lar global dünyanın toplumlara yön veren mühim aktörleridir. Schwenger vd. (2014), bu aktörlerin toplum menfaatine hizmet ederek sivil toplumu temsil ettiğini ifade eder. Tekeli (2012), gönüllülük esasına dayalı faaliyet sürdüren, kâr amacı gütmeyen, dernek, vakıf, sendika gibi nitelikli kuruluşların etkin çalışmalarının sonucu olarak demokrasiye sahip çıkan sivil toplumlar olacağını öngörmektedir (Yılmaz 2018, 254-256).

Siyasi otoriteden uzak, bireylerin örgütlenerek ortak menfaat ve fayda gayesiyle ortaya çıkan sivil toplum kuruluşları, toplumu bilinçlendirmekte ve toplumdan gelen talepler doğrultusunda kamuoyu oluşturarak siyasi otorite üstünde baskı unsuru olabilmektedir. Demokratik sistemin yerleşmesi ve bu sistemin toplumsal sosyal hayatta yayılması için bireylere de sorumluluk yükleyerek toplumsal dayanışmayı sağlamaktadır (Özer 2008, 96-97).

STK'lar, bireylerin tek başlarına çözüm bulamayacakları ortak sorunlar karşısında çözümleyici olabilmektedir. Globalleşen dünyamızda hem ulusal hem de uluslararası platformda etkinlik sürdürerek önem kazanan bu kuruluşlar, sosyal, siyasal kültürel ve hukuksal alanda toplum ihtiyaçlarına karşılık verebilmektedir (Talas 2011, 398-399).

1.1.4. Sosyal Medya

Bilgi teknolojilerinin hızla geliştiği bu devirde, internetin insan hayatına girmesiyle, sanal mecrada teknolojik yöntemlerle gerçekleştirilen bir iletişim metodu olan sosyal medya, gündelik hayatımızın bir parçası olmuştur (Öztürk ve Talas 2015, 101). Sosyal medya, farklı geçmişlere sahip kullanıcıların web sitelerinden iletişim sağladığı, zengin bir veri tabanının olduğu çeşitli alanlardaki araştırmacıların literatür

taraması yapabildiği sosyal, dijital bir alandır (Kapoor vd. 2018, 531). Sosyal medya, kullanıcıların benzer düşünen kişilerle bağlantı kurmasına veya kullanıcının ilgisini çekecek bilgi ve görüşler sağlayan kişilerle bağlantı kurmasına olanak tanır (Lange vd. 2016, 12).

Facebook, LinkedIn, Twitter gibi kullanıcıların birbirleriyle etkileşime girmesine izin veren sosyal medya üzerinden kişilerin iletişimini sağlayan web siteleri, son yıllarda popülerlik kazanmıştır. Bu tür web sitelerinde milyonlarca kullanıcı, eş zamanlı ya da yakın zamanlı mesajlar, görüntüler ve videolar yayınlatabilmekte, rapor edebilmekte, durumunu paylaşabilmekte ve ilgi alanlarını ortaya koyabilmektedir. Kullanıcılar bu paylaşımlarını belirli kişilere, sosyal gruplara ya da sosyal ağ web sitelerinde varlığını sürdüren işletmelere yönlendirir. Bu tür mesajlarda genel halk tarafından görülebilir (Feng, Barbosa ve Torres 2016, 11). Sosyal medya bu dijital platformda kişileri bir araya getirdiği gibi, aynı ilke üzerinde hareket eden sosyal cemiyetleri de bir araya getirmiş, toplumsal ve sosyal faaliyetlerin birbirini tetiklemesinde ve işlev görmesinde bir ortam oluşturmuştur (Babacan, Haşlak ve Hira 2011, 73).

Sosyal sorumluluk sürecinde sosyal medya platformları, özellikle bölgesel ya da evrensel, acil karar almayı gerektiren durumlarda, zengin ve eş zamanlı veri kaynağı sunar (Yin vd. 2015, 4234). Bu veri kaynağı sosyal durumların bilinç düzeyini geliştirdiği gibi, bilginin paylaşılmasını ve yayılmasını kolaylaştırır, böylelikle acil müdahale sistemlerinin devreye girmesine, koordine bir şekilde destek faaliyetlerinin gerçekleşmesine olanak sağlar (Kryvasheyeu vd. 2016, 1).

Sosyal medya, organize olmuş kurumların hizmet yetersizliklerinde, bu yetersizliği gidermek üzere sosyal medya kullanıcılarına yön verebilir. Gelişmekte olan, son teknolojik sistemleri ve süreçleri olmayan ülkelerin sağlık hizmeti sunarken yetersiz kaldığı durumlarda hastaların, bireysel sağlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere sosyal medya kullanımlarını incelemeye yönelik 2018 yılında Hindistan'da 35000 Twitter kullanıcısının dâhil olduğu bir çalışmada Twitter hesaplarında günde ortalama 900 den fazla kan bağıışı talebinin alındığı gözlemlenmiştir. Sosyal medyanın etkin olarak kullanımı, kan bağıışçıları ve ihtiyaç sahibi kişiler arasındaki

boşluğu azaltarak daha fazla hayat kurtarmaya yönelik çalışmalara destek olabilir (Abbasi vd. 2018, 892).

Gönüllü kan bağışısı birçok ülkede önemli bir sorundur. Bağışçı sayısının düşük olmasının altında yatan nedenlerden biri, kan bağışının ihtiyaç ve faydalarının halk tarafından bilinmemesidir. Gönüllü kan bağışını artırmaya yönelik 2019 yılında Peru Ceyatano Heradia Üniversitesinde yaşları 18-30 arasında değişen 102 üniversite öğrencisinin evren olarak kabul edildiği klinik bir çalışmada, motivasyonel bir video ve bilgilendirici bir metin içeren bir web sayfasının Facebook ve Whatsaap gibi sosyal ağlarda duyurularak sosyal medya kullanımının kan bağışını motive etmesi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Klinik çalışma sonucu kan bağışının arttığı ve bağışçıların bildirilerin internet ortamında yapılması ve sosyal medyanın kullanılarak kan bağışına hız verilebileceği yönünde görüşler sunduğu gözlemlenmiştir (https://www.clinicalkey.com/#!/content/clinical_trial/24-s2.0-NCT04088695 E.T:01.01.2020).

1.2. Endişe Kavramı

Endişe evrensel ve öznel nitelikleriyle belirsizlik olarak tehlike arz eden, kişinin yaşadığı olay ya da durum karşısında tanımlayamadığı, bir seviyeye kadar olağan karşılanan, her bireyde gözlemlenebilen, pozitif sonuçları da ortaya çıkaran bir olgudur (Çakır, 2017, 19). 1980'lerden önce endişe, kaygının bir bileşeni olarak kabul edilmiş ve bu olgu hakkında yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır (O'Neill 1985, 479).

Endişeyi tanımlamak, doğasını ve sürecini karakterize etmek, korku ve kaygı gibi duygusal olarak ilişkili diğer kavramlardan ve diğer bilişsel olaylardan ayırarak zihinsel bir problem gibi çözmek çok kolay bir iş değildir. Kavramsal ve ampirik çalışmalarla uzun yıllar birlikte çalışmayı gerektirir. 1983 yılında Borkovec ve arkadaşlarının yaptıkları çalışma sonucu endişe; bir düşünce ve imge zinciridir, olumsuz etki yüklü ve nispeten kontrol edilemez. Endişe süreci, sonucu belirsiz olan ancak olasılık içeren bir konuda zihinsel problem çözme girişimi olarak tanım kazanmıştır.

Endişe korku süreciyle yakından ilgilidir. Eş zamanlı olarak ortaya çıkan bir endişe, yeni bir endişeyi tetikleyebilir. Diğerini tetikleyen olağan endişe dizisi, bir korku uyararı tarafından başlatılabilir (Borkovec vd. 1983, 10). Somut ya da soyut tehdit oluşturabilecek bir durum olmadan yaşanılan endişe, kaygı bozukluklarına neden olur (Akyay 2016, 9). MacLeod (1991) endişe olgusu için; kaygıya eşlik eden zihinsel bir etkinlik olarak ifade getirmiştir. Barlow' un 2002 yılında yaptığı çalışmaya göre endişe; kronik kaygı ile başa çıkma çabası olarak tanımlanmıştır (Yılmaz 2015, 2).

1.2.1. Endişe Düzeyleri

Endişe duyulan olay ya da duruma ilişkin beslenen olumlu ve olumsuz inançlar, farklı endişe düzeylerinde, farklı bulgular verir. Olumlu inançların endişe düzeyini minimuma indirirken, olumsuz inançların ise, maksimum düzeye çıkardığı olumlu ve olumsuz inançlarla endişe düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkili olduğu saptanmıştır (Uzun, 2016, 42). Olumlu inançların endişe sürecinde bireye kattığı değerler vardır. Problem çözmeyi kolaylaştıran, motivasyonu arttıran, olumsuz duygulara karşı kendini koruyup olumsuz sonuçları önleyen ve olumlu bir kişilik sergilemeye yardımcı olan bu inançlar endişe ile baş etmede bireye yardımcı olur (Hebert vd. 2014, 3). Kişisel özelliklere ve günlük hayatın şartlarına göre endişe düzeyi farklılıklar göstermektedir. Peplau' ya göre endişe 4 düzeyde belirlenebilir.

Hafif Düzey: Kişinin tehlike arz eden durma karşı tetikte olma durumudur. Bireyin farkındalığının olduğu, karar verme ve sonuca ulaşma mekanizmalarını kullanabildiği evredir.

Orta Düzey: Bireyin algılama kapasitesinin azaldığı, ayrıntılara takılmaya başlayıp problem çözmede zorlandığı evredir.

şiddetli Düzey: Bilişsel, duygusal ve bedensel bileşenler arasındaki uyumun bozulduğu düzeydir. Bireyin ince detaylara takıldığı ama bütünü göremediği problem çözme gibi analitik yönünün sınırlı olduğu evredir.

Panik Düzey: Fizyolojik endişe belirtileri vermeye başlayan bireyin yoğun korku ve rahatsızlık duygularına kapıldığı ince detaylara takılarak analitik düşünerek sorunları çözemediği evredir (Hayta 2008, 9-10).

1.2.2. Endişenin Fizyolojik ve Psikolojik Belirtileri

“Carpenito-Moyet’e” göre (1999), bireyler endişe anında tepki gösterirler. Bu tepkiler öğrenilebilir. “Mayes ve Cohen” (2002) ebeveynlerden öğrenilen tepkilerin, bireylerde gelişim gösterebildiği yönünde görüş ileri sürmüşlerdir (Sonkur 2014, 29). Çocukluk dönemimizle başlayan ve gelişim gösteren bu tepkisel öğrenimler, kişiler arası ilişkilerimizi düzenleyen bir faktör olarak karşımıza çıkar (Borkovec, Ray ve Stober 1998, 561).

Bilişsel, somatik, duygusal ve fizyolojik bir durum olarak tanımlanan endişenin yüksek düzeyde yaşanması psikolojik sıkıntılara ve endişenin patolojik bir hale dönüşmesine neden olabilir (Monge vd. 2012, 113). Endişe aynı zamanda kaygı deneyimi değil, depresif duygulanımda yaratır. Fizyolojik düzeyde endişe periferde parasempatik eksiklik ve otonomik sertlik ve merkezi olarak sol frontal aktivasyon ile karakterizedir (Borkovec vd. 1998, 561).

Endişe anında yaşanan kişiden kişiye değişiklik gösteren fizyolojik ve psikolojik belirtilerden “fizyolojik tepkiler”; taşikardi, ağz kuruluğu, hiper tansiyon, vertigo, dengesizlik, bulantı, kusma, idrara çıkma ihtiyacında artış, terleme, uykusuzluk, halsizlik gibi belirtilerdir. Psikolojik belirtiler ise; öz güven ve kontrol kaybı, gerginlik, panik atak, tahammül gösterememe, korku, asabiyet, huzursuzluk, odaklanamama, kuşku duyma, uykusuzluk, yeni fikirler üretme yeteneğinin azalması, hiper aktiflik, gibi ruhsal durum bozukluklarıdır (Hayta, 2008, 8).

Kişiler bir durumu algılama şekillerinde farklılık gösterdiğinden kan bağışı süreci de bağışçıları farklı şekillerde etkileyebilir. Rutin bir tam kan bağışı, psikolojik ve hormonal stresle yakından ilişkilidir. Kan bağışı öncesinde bağışçıların psikolojik stresi ve kortizol seviyeleri, bağış sonrası seviyelerinden daha yüksektir. Anksiyete, korku ve gerginlik gibi psikolojik stres reaksiyonları, hormonal stres reaksiyonları uyarak kortizol salınımını uyarır (Hoogerwerf vd. 2017, 733-734). Kan bağışçısı kazanımı, nüfus demografisindeki ve kan talebindeki değişiklikler nedeniyle dünya çapında önemli bir zorluk olarak devam ediyor. Tıbbi korkular özellikle kanla ilgili korkuların, bağış tutum ve niyetlerini tahmin etmede anahtar rol oynadığını göstermektedir. Duygusal caydırıcılık yolları belirli korkulara değinerek bağış niyetlerini iyileştirmeye yönelik müdahalelere destek sağlarken aynı zamanda

bir bağışçının bağışla ilgili korkuları yönetme becerisine olan inancını geliştirir (Gilchrist vd. 2019, 3666).

1.2.3. Endişe ile Baş Etmede Gösterilen Davranış Şekilleri

Endişe olgusu üzerine çalışmalar yapan ilk araştırmacılar, “normal endişe ve patolojik endişe” arasındaki farkı ortaya koymuşlardır. Yaşanılan ana ilişkin endişenin normal bir endişe, geleceğe yönelik endişenin patolojik bir endişe olduğunu belirtmişlerdir. 1998 yılında Dugas ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya göre normal bireyler, yaşanılan ana ilişkin endişe duyarken; patolojik endişesi olan bireyler gelecekle ilgili durumlar hakkında endişelenirler.

Borkovec ve Prunzinsky’ e göre olumsuz düşüncelerle endişe arasında yakın bir ilişki vardır. Patolojik endişesi olanlar, normal endişe yaşayan kişilere göre daha fazla olumsuz tecrübeler yaşamış ve odaklanma güçlüğü çeken kişilerdir (Sonkur 2014, 29-30). Endişe olgusuna olan ilgi, bu alandaki ampirik çalışmaları da hızlandırmıştır. Kronik, aşırı kontrol edilemeyen patolojik endişenin yaygın anksiyete bozuklukları ve depresyon gibi önemli psikolojik işlevsel bozukluklara yol açtığı gözlemlenmiştir. Normal endişe patolojik endişeden farklı olarak stresli durumlarda sorunlarla başa çıkmak için yapıcı bir rol oynar (Ruscio, Borkovec ve Ruscio 2001, 413).

Endişe ile baş etmede bireyin gösterdiği bazı davranışlar vardır. Bu davranışlar şöyle sıralanabilir:

- İçe-dönme (withdrawal): Endişeye neden olan olayların yarattığı psikolojik tehdit sonrasında kişinin kendi içine dönmesi, kendisiyle kalmayı tercih etmesidir.
- Dışa vurma (acting-out): Yaşanılan endişe sonucu kişinin kendini dışa yansıtması, ifade etmesidir.
- Bedene yansıtma (psikosomatization): Bedenin olaylara ve durumlara karşı kendiliğinden tepki verme durumudur.

- Kaçınma (avoidance): Endişeye neden olan yaşam tarzından uzaklaşarak ya da uyarıyı yok ederek kaçınma eğilimidir.

- Problem çözme (problem solving): Endişenin neden olduğu durum ya da olay karşısında sorunların çözümü için uygun davranışın öğrenilmesidir. Problem çözme, bireyin doğru kararlar almasına ve gelişimine katkı sağlar. Bireyin yaşam tecrübeleri, endişe anında durumdan anlam çıkarmak ve uygun davranışlar sergilemek için önemli bir kriterdir. Problem çözmeye odaklı birey kendini aynı olumsuz durum karşısında yapıcı biri olarak görecektir aynı sorunları yaşamaktan kurtulacaktır (Üst 2012, 6-7).

1.3. Toplumsal Görüş ve Anlayış Kavramı

Toplumun temel taşı olan bireyler birer canlı organizmalardır. Her canlı organizmanın gösterdiği gelişim evresi gibi, bireylerin toplum içinde yaşarken gösterdiği gelişim sürecinin sosyal platforma yansımaları toplumu canlı, dinamikleri olan bir yapıya büründürür (Burcu 1998, 177). İnsanlık tarihi boyunca düşünürlerin çeşitli teorik yaklaşımlarla yaşadıkları toplum ve olmasını arzu ettikleri toplumsal yapı ve düzene ilişkin fikirleri, yaşanan dönemin etkin unsurlarını gözler önüne sermiştir (Bulut 2021, 59-60).

Sokrates, toplumu yönetecek insanların kişisel çıkarları değil kamusal çıkarları düşünen erdemli insanlar tarafından yönetilmeleri gerektiğini savunur (Şenel 2017, 144). Platon ilk gençlik yıllarında hocası Sokrates'in erdemli insanların yönetimini savunduğu “bilgelerin yönetimi” temeline dayanan bir toplumsal görüş ileri sürmüştür. Hayatının ilerleyen dönemlerinde yaşadığı olumsuz olaylar onun demokratik düzene olan güvenini sarsmış ve “ideal devlet” anlayışla insanları sınıfsal tabakalara ayıran bir görüş anlayışı benimsemiştir (Şenel 2017, 151-173). Aristo'ya göre, bireyin doğumuyla toplumsallaşma olgusu da başlar. Kendi kendine yeterli gelmeyen birey, toplumun çekirdek kurumu olan aileyi kurar. Günlük ihtiyaçların ötesindeki ortak amaçların gerçekleşmesi için ailelerin bir araya gelerek öncelikle köy, daha sonraları daha yeterli ve yetkin olan polis adı verilen toplumsal yapıları oluşturdıklarını ifade etmiştir (Şenel 2017, 183-184).

Romalılar “ Eski Yunan” polis (kent) devlet sistemlerinin aksine yayılmacı politikalar sürerek imparatorluk kurmuşlardır. Toplumsal yaşama sağladıkları en büyük katkı, “Roma Hukuku” sistemini getirmiş olmalarıdır. Romalı düşünür Cicero’ya göre insanlar ve tanrılar akıl gibi bir “Öz’e” sahiptirler. Yasalar akılla yapılır. Ortak akıl ve ortak yasayı yaşayanlar devletin birer üyesidir. Devlet, ortak amaç ve hedeflerle bir araya gelen bireylerin “ hukuksal bağlarla” bütünlük sergilediği tüzel bir kişiliktir (Şenel 2017, 201-215). Roma İmparatorluğunun çöküşünden sonra Orta Çağ’da Batı Avrupa’da hüküm süren toplumsal düzen feodalitedir. Bu toplumsal yapı şekli, devlet birliğinin parçalanmasına ve toprak sahibi olan senyörlerin sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki alanlarda söz sahibi olmasına neden olmuştur. Krallıkların zayıfladığı ve kiliselerin toplum üzerindeki baskısının arttığı bu dönem düşünürlerinden Aziz Agistinus “ Tanrı Devleti” adını verdiği eserinde, kilisenin Tanrı’nın dünyadaki temsilcisi olduğunu, kilise tüm dünyaya hüküm sürerse günahkârların değil, Tanrı’nın yeryüzüne hâkim olacağını savunmuştur. Aquino’lı Thomas ise, egemenliğin sahibi Tanrı’dır ama toplumu kimin yöneteceği kararını veren halktır söylemiyle karşıt bir görüş sunmuştur. Padova’lı Marsilius’ un, Aristo’dan esinlenerek “Barış’ın Savunucusu” adını verdiği eseri tartışma ortamı yaratmış ve kilise tarafından dışlanmıştır. Feodal yapının çöküşüne de zemin hazırlayacak bu görüşe göre; Devlet topluma huzur, güven ve saadet getirir. İktidarın sahibi Tanrı değil halktır. Yasaları belirleyecek olan toplumun iradesidir (Uygun 2019, 143-159).

İslam felsefesinin önderlerinden olan Farabi toplum hakkındaki görüşlerini bildirirken “zorunlu toplum” ve “erdemli toplum” ayırımına başvurmuştur. Zorunlu toplumlarda bireyler yaşam mücadelesi verirken birbirlerinin ihtiyaçlarını da giderir. Oysa erdemli toplumlarda bireyler zorunlu ihtiyaçları karşılamının ötesinde toplumsallaşma olgusuyla daha iyi ve yeterli olgunluğa erişmiş bireyler olmanın çabasıdadır (Yıldız 2009, 77-78). Antik Yunan dönemi filozoflarından Aristo ve Platon’dan etkilenecek onların düşüncelerini İslam dünyasına tanıtan Farabi, Batı felsefesinin dünyasını İslam felsefesine katan kişi olmuştur (Demirel 2014, 363). İbn-i Rüşd, Platon’un İdeal Devlet betimlemesiyle “Devlet” adlı eserinden yola çıkarak devlet ve insan aklı arasında bağlantı kurar. İnsani her türlü erdemli vasıfların devlette de bulunması gerektiğini ve insani akıl gibi devletin her bir

organının akli bir düzende yönetilmesi gerektiğini savunur (Çaylak ve Şahbaz, 2018, 92-93). Kuzey Afrika topraklarında doğan, Endülüs ve Mısır'da yaşamış, dönemin toplumsal ve yönetim şekillerini 'Mukaddime' adlı eserinde kaleme alan İbn-i Haldun, var olması gerekeni değil, mevcut durumu ortaya koymaya çalışmıştır. Göçebe toplumlarda, insanların birlikte dayanışma içinde yaşamalarına neden olan yakınlık bağı, soy bağıdır. Konargöçer bu toplumların başlarındaki beyler, bu soy bağını iktidarlarındaki güç olarak görürler. Göçebe toplumların yerleşik düzene geçişe imkân sağlayacak zenginliğe ulaşmaları, yaşanılan iklime, bitki örtüsüne ayak uydurması gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle toplumun bireylerini bir arada tutan soy bağı zayıflar. Giderek kalabalıklaşan ve yerleşik düzene geçen toplumlarda nesep karışmaya başlar. Bu durumda düzenli toplum olmanın gereği olarak devlet ve iktidar olma olguları ortaya çıkar (Sarica 2017, 77-81).

Feodal toplumlarda şehir hayatı ve ticaret sönüktür. Yönetim otoritesi, mutlak monarşinin zayıflamasıyla feodal asillerinin eline geçmiştir. Topraktan elde edilen gelirin sürekliliği için, şehirlerde üretilmesi mümkün olan tarım aletlerine ihtiyaç duyulmuştur. Bu durum şehirlinin elini güçlendirmiş, feodalitenin halkın üzerindeki otoritesinin sarsılmaya başlamasına sebebiyet vermiştir. Şehir ticaretinin başlaması şehir hayatına zenginlik katmış ve toplumsal düzenin çehresi değişim göstermiştir. Feodal asilleri olan derebeyleri bu gelişmeden yararlanmak istemiş bu doğrultuda şehirdeki üretken tüccar ve esnaf sınıfının ticaretin devamını sağlamak üzere haklar ve imtiyazlar talep etmesinden sonra asillerle üretken şehirlilerin uzlaşmaya varması bu girişimin sonuçlarından biri olmuştur. Böylelikle toplumsal ve sosyal boyutta yeni bir düzenin temelleri atılmıştır (Mardin 2016, 10-11).

Tüm bu gelişmeler sonunda, ticaret yaparak zenginleşen ve şehirlerde yaşayan yeni bir sosyal sınıf ortaya çıkmıştır. Artık şehirler, sadece ekonomik anlamda değer kazanan yerler değil, kişilik haklarının ve özgürlük mücadelesinin verildiği yerlere dönüşmüştür. Bazı şehirlerin birleşerek “krallıkları” oluşturmaya başlaması burjuva sınıfını krallık sistemi üzerinde etkin bir hale getirmiştir (Biber, 2009, 35). “John Lock, Montesquieu, J.J. Rousseau” gibi aydınlar bu döneme damgasını vuran, insan hakları ve egemenlik kavramlarıyla Aydınlanma Çağının düşünürleri olmuşlardır (Sarica 2017, 107).

John Lock, Tanrısal yetiler atfedilerek kutsal sayılan mutlak monarşinin sahibi kralı ve onun Tanrısal hukukunu reddetmiştir. Onun bu düşünceleri, dünya siyasi ve toplum hayatını değiştirecek olaylara zemin hazırlamıştır. İnsan aklının önemine ve mülkiyet hakkının garanti altına alınmasına dikkat çekmiştir. Liberal bireysellikten yanadır. Toplumsal Sözleşme kuramının ilk savunucularından Thomas Hobbes ile bazen aynı görüşte olduğu gibi bazen de ayrı düştüğü görüşleri de mevcuttur. Thomas Hobbes’a göre “ insan insanın kurdudur” toplumsal sözleşme ile doğal yaşam halinden çıkmıştır. John Lock ise aynı görüşte değildir. İnsanlar doğal yaşadıkları ortamda birbirleriyle eşit ve özgürdürler. Her iki düşünürün de düşüncelerinin kesiştiği nokta: topluluk halinde ve bir devlet çatısı altında yaşamlarını sürdüren bireylerin, özgürlüklerinin ve mülkiyet haklarının korunması için bir toplumsal sözleşme yapılması gerekliliğidir (Eroğlu 2010, 3-4). Montesquieu “Yasaların Ruhu” adlı eserinde, insanın doğasına uygun yasayı yaparken yaşadığı coğrafyanın, bölge ikliminin, yaşam tarzı ve geleneklerinin belirleyici unsurlar olduğunu bundan dolayı da akla dayanarak yapılan tüm yasaların tüm toplumlar için ortak çözümler üretemeyeceğini dile getirir. Düşünür, demokratik anayasaların vazgeçilmez ilkesi olan Kuvvetler Ayrılığı İlkesini, özgürlüğün güvence altına alınması için zorunlu görmektedir. “Kuvvetler ayrılığının olmadığı bir toplumda anayasa da yoktur” ilkesi, Fransız Devrimi’nin liderleri tarafından bir siyasal dogma gibi benimsemiş, 1789 Bildirgesinde bu ilkeye verilen önem vurgulanmıştır (Doğan 2007, 373-374).

J. J. Rousseau, insanların ilkel doğal yaşam hallerinde özgür, mutlu ve birbirine eşit yaşadıklarını savunur. Toplumsal düzenin getirdiği mülkiyet hakkının eşitlik kavramını ortadan kaldırdığını bireyleri mutsuz, insanı insana bağımlı kılan bir duruma dönüştürdüğünü söyleyen Rousseau, 1762 yılında kaleme aldığı “Toplum Sözleşmesi” adlı eserinde uygarlık seviyesine geçen toplumlarında eşit ve özgür yaşayabilecekleri bir dünya için toplumsal sözleşmeler yapmaları gerektiğini dile getirir (Vural 1991, 113-114). Rousseau’nun eserinden alınan alıntılar şu şekildedir:

“Üyelerinden her birinin canını, malını bütün ortak, güçle savunup koruyan öyle bir toplum biçimi bulmalı ki, orada her insan hem herkesle birleştiği halde yine kendi buyruğunda kalsın, hem de eskisi kadar özgür olsun”(Rousseau 2018, 14).

“Toplum sözleşmesiyle bütüne varlık ve yaşam verdik: Şimdi de yapılacak şey, yasama yoluyla ona hareket ve sistem vermektir. Çünkü bu bütünün kurulmasını ve birleşmesini sağlayan ilk sözleşme, bütünün kendini koruması için ne yapması gerektiğini henüz belirtmez”(Rousseau 2018, 34).

Rousseau’ya göre Toplum Sözleşmesinde de değinilen sistem: İnsanlar, topluluk halinde yaşamlarını sürdürürken, doğal yaşam kadar özgür ve güvende olmalı. Bir yönetim çatısı altında varlık gösteren toplumların bireyleri, hak ve özgürlüklerini kullanabilme yetkisini topluma devretmeli. Bu yetkiyi devrederken bir yandan da tüm bireyler toplumun yönetimine de katılım göstermeli (Sarıcı 2017, 131). Böylelikle en üstün iktidar “egemenlik” anlayışıyla siyasi otorite olan devletler ortaya çıkmalı ve bu egemenliğin çıkış noktası halka dayandırılmalı (Arslanel ve Eryücel 2011, 14). Rousseau, ileri sürdüğü fikirlerle, Fransız Devrimi’ni etkilemiş, devrimden sonra kurulan yeni devletin kalkınmasında ve toplumun sosyal yapısında etkili olmuştur (Yıldırım 2019, 254). Yaşadığı çağın çok ilerisinde olan düşünürün fikirleri, günümüze değin etkisini sürdürmüştür (Arslan 2018, 16).

19. yüzyıl, toplumda sosyo-kültürel değişimlerin hızla seyrettiği, modern toplumların dünya tarihindeki yerini aldığı bir dönemdir. Batı Avrupa’da gerçekleşen Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali sonrasında endüstriyel kapitalizmin ve ulus devlet görüşünün topluma yansması, pozitif bilimin getirdiği düşünce sistemi, modern toplumların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gençoğlu 2016, 40-41). Sosyoloji, bilimi, bu toplumların bilim dünyasına kattığı pozitif bir ilimdir (Mutioğlu 2017, 50). Auguste Comte, pozitivizm akımının öncüsü, sosyolojinin babasıdır. Toplumsal politik ve sosyal sorunların çözümü için, her bir sosyal olgunun tıpkı doğa bilimleri gibi pozitif araştırma yöntemleriyle çalışılarak elde edilen verilerin toplum bilimine ışık tutacağına ve toplumların bu şekilde ilerleyeceğine inanır. Ne dinsel ne de metafizik olayların pozitif bilimlere açıklama getirmeyeceğine pozitif ilmin bireyseliğin zararlarını önleyerek toplumsal sosyalleşmenin kazanılacağını ön gören (Elçi 2020,40-42). Auguste Comte göre toplum, tarihsel evrim boyunca birlikte ortak yaşamın getirdiği duygu, düşünce, yaşayış vb. kültürel mirasın ve medeniyetin somutlaştığı bireysel değil, topyekûn bir bütünlüktür (Aslan 2001, 17).

Marksizm, adından da anlaşılacağı üzere ilk kez Karl Marx tarafından ortaya sürülen Friedrich Engels tarafından da destek görmüş, dünya toplumsal yapı ve görüşü açıklayan akımlardan biridir (Burns 2015, 9). İnsanlık tarihinin gelişimiyle toplumsal yapı çeşitliliği incelenecek olursa, toplumların üretim faktörlerini kullanarak ‘değer’ olarak ortaya sundukları üretim biçimlerinin belirleyici olduğu gözlemlenir. Bu sosyal ve ekonomik gelişme, Marksizm akımının ileri sürdüğü toplum görüşü öncesinde ilkel komünal, köleci, feodal ve kapitalist toplumları oluşturmuştur (Burns 2015, 22). Marksizm akımının savunduğu toplum sosyalist toplumdur. Bireyselciği esas alan liberal, kapitalist toplum düzenine karşı gelişen sosyalist toplum ideolojisi, toplum yararını bireysel yararın üzerinde görür. Sanayi kapitalizmi sonucunda zarar gören esnaf ve zanaatkârların çıkarlarını dile getirmesiyle başlayan akım, işçi sınıfının büyümesi üzerine bu kez işçi sınıfının sorunlarına odaklanmıştır. Marksizm, insanın emeği ve çalışması sayesinde doğayı ve yasayı değiştirebilecek ayrıcalıklı bir konumda olduğunu kabul eder. Üretim araçlarına sahip olan egemen sınıfın mülkiyet hakkının geri alınmasıyla sosyal sınıfların ortadan kalkarak egemen sınıfın bir baskı aracı olan devlete de gerek kalmayacağını savunur (Uygun 2019, 300-303).

Liberal düşünce sisteminin Sanayi Devriminin neden olduğu ağırlaşan yaşam koşullarına çözüm üretememesi, işçi ve işveren arasında bir uzlaşma sağlayamaması ve 1929 yılında tüm dünyada yaşanan ekonomik buhran, liberal anlayıştan, sosyal devlet anlayışına geçişi tetikleyen faktörlerdendir (Gümüş 2010, 68-69). Sosyal devlet anlayışı, ülkede yaşayan herkesin refah içinde iktisadi ve sosyal esenliklerini koruyarak ve teşvik ederek toplumdaki tüm bireylerin hayat standartlarının iyice belirlenerek, asgari standartların altına düşmemesi için bir sosyal güvenlik ağı oluşturma esasına dayanan bir toplum anlayışı benimser (Türkoğlu 2013, 278-279). Sosyal güvenlik, toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını sürdürürken karşı karşıya kalabileceği “ *hastalık, analık, sakatlık, yaşlılık, iş kazası ve meslek hastalığı, ölüm, aile yardımı ve işsizlik*” gibi sosyal durumların neden olabileceği olumsuz şartlara karşı bireyi koruyan ve güvende olmasını sağlayan bir sistemdir. İnsanın doğumuyla başlayan macerası bir sosyal güvenlik sistemine duyulan ihtiyacı da beraberinde getirmiş, her ülke sürdürdüğü siyasi politika ve ekonomik değerlerle bir sosyal güvenlik ağı oluşturmuştur (Söyler ve Kaptanoğlu 2017, 200-215). Mülkiyet

hakkının toplumun geneline ait olduğu ve mülkiyet üzerindeki kolektifliğin sınıfsal ayrımı ortadan kaldıracığına inanılan sosyalist toplum (Etgü 2008, 124), görüşünün aksine sosyal devlet anlayışı, bireylere özel mülkiyet hakkı tanıyarak, sınıf çatışmalarını yumuşatır, serbest ekonomik piyasa çerçevesinde insana onurlu yaşama olanağı sunan tedbirler alır (Gözler 2018, 73-74). Sosyal devlet ilkesi gereği ilk kez 1961 Anayasasında sosyal hak ve ödevler tanımlanmıştır (Gözler 2018, 37-38). 1982 Anayasası, devletin her bir üyesinin sosyo-ekonomik seviyeleri, eğitim ve sağlık problemleri ve yaşam kalitesini arttırmayı misyon edinip bu yönde gereken tedbirleri alarak uygulamaları yürütecek hukuk kuralları oluşturma zorunluluğu getirmiştir (İleri, Seçer ve Ertaş 2016, 181).

20. yüzyılın ikinci yarısından sonra uluslararası platformlardaki ekonomik, politik ve sosyal değişimler “küreselleşme” adını verdiğimiz yenedünya düzeni geçişine zemin hazırlamıştır. İdeolojik ayrımcılığın azaldığı, kutuplaşmaların dağıldığı, değişik inanç, kültür ve gelenekten gelmiş insanları birbirine yaklaştıran ve tanımalarına imkân sağlayan, ülkelerin ekonomik pazarını yerel piyasadan dünya piyasasına taşıyarak sınırları ortadan kaldıran, emek esaslı toplum anlayışına karşın teknoloji ve bilgiyi esas alan toplum anlayışı, küresel dünyayı hızlı değişim sürecine getirmiştir (Erdinç 1999, 112-113). Küreselleşme ekonomik gereksinimlerden ötürü ortaya çıkan bir etki alanı olsa da, iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve bu teknoloji ağının bireysel sosyal hayatın içine bu denli girmesi sebebiyle sınırları kalkan bir dünya için ilk kez McLohan tarafından “global, küresel köy” kavramı ortaya atılmıştır. McLohan’ ın küreselleşme kavramına getirdiği tanıma göre, iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı sonucu yeryüzünün herhangi bölgesinde meydana gelen olaydan aynı anda haberdar olunması mesafeleri daraltarak dünyayı küçültmektedir (Nar 2015, 942). Fikirlerin özgürce ve hızla paylaşıldığı teknolojik ortamlar, insan hakları ihlalleri, çevresel sorunlar, iktisadi, sosyal ve toplumsal eşitsizlikler gibi küresel sorunlara çözüm bulmak ve küresel bilinci oluşturmak üzere gönüllülük esasına dayalı, hiç bir menfaat gözetmeden gerek ulusal gerekse uluslararası alanda faaliyet gösteren küresel sivil toplumların oluşması ve örgütlenmesinde öncü olmuşlardır (Aslan ve Alkış 2013, 302).

İlkçağda doğal yaşamın getirdiği düzen ve uyum kuralları, Ortaçağda ilahi düzen ve uyum kuralları, toplumsal yaşamı şekillendirmiş ve haklar bu dönem

şartlarına göre uyarlanmıştır. Yeni Çağ düzenine bakıldığında “insan hakları” kapsamında eşitlik, özgürlük ve mülkiyet haklarını koruma görevinin devlete verilmesi yeni devlet düzenine geçiş sebebi olarak gösterilmiş ve devlet böylelikle de hakların savunucusu konumuna gelmiştir (Güriz 1996, 152). İnsan hakları doktrini dünya savaşlarından sonra gelişme göstermiştir. En temel ifadesi ile insan hakkı kavramı “*insanlık ailesinin birer ferdi olan insanların eşit standartta sahip olduğu, vazgeçilmez ve devredilmez üstün hakları*” ifade eder. Gerek uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi gerekse yüksek beden ve ruh sağlığı standartlarının sağlanması bakımından önem arz etmektedir. Bu yaklaşım uluslararası hukuk alanında teamül ve uluslararası sözleşmelere, iç hukuk alanında ise anayasa, kanun hatta idarenin her türlü eylem ve işlemine yansımıştır. Bu da evrensel, bölgesel ve ulusal korumaya delalet eder. İnsan haklarının statik bir alan olmayıp gelişen şartlara uyarlanan bir hak olduğunun altını çizmek gerek (Acer ve Kaya 2019, 287-289).

Doğal hukuk kaynaklı insan hakları çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Hakkın niteliği bakımından yapılan ayırım uyarınca haklar, negatif – pozitif – aktif olarak üçe ayrılmaktadır. Negatif haklar devletin tam sorumluluğunu gerektirirken pozitif haklar, devletin mali imkânları ölçüsünde sorumluluğunu gerektirir. Bir diğer tasnifse tarihsel gelişime ilişkindir. Birinci kuşak haklar, kişisel ve siyasal hakları; ikinci kuşak haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları; üçüncü kuşak haklar, teknolojinin ve bilimsel ilerlemenin yarattığı sorunlara ilişkindir.

Sağlık hakkı bu ayrımlardan pozitif statü haklarından ve ikinci kuşak haklar kapsamındadır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri, Mary Robinson’ın sağlık hakkıyla ilgili ifadeleri bu niteliği ön plana çıkarmaktadır.

"Sağlık hakkı sağlıklı olma hakkı demek değildir; yoksul ülkelerin kaynakları olmadığı halde pahalı sağlık servisleri kurmaları demek de değildir. Sağlık hakkı, hükümetlerin ve yöneticilerin mümkün olan en kısa zamanda herkesin ulaşabileceği ve yararlanabileceği bir sağlık sistemini kuracak politikalar ve eylem planları ortaya koymalarını gerektirir. Bunun gerçekleşmesini güvence altına almak, hem insan haklarıyla uğraşanların hem de halk sağlığı çalışanlarının vermeleri gereken en büyük mücadeledir." Bir pozitif statü hakkı olan sağlık hakkı olumlu bir davranış gerektirir. Bu bir yardım ya da bir hizmet olarak nüksedebilir. İktisadi, Sosyal ve

Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi belli başlı standartlar tanımakta ve devletlere bunlara riayet etme yükümlülüğü getirmektedir. Uluslararası hukuk bakımından bu düzenleme oldukça önemlidir.

Türk sistemi ile değerlendirilmek istendiğinde Anayasamızın 56. Maddesine atıf yapmak lazım gelir. İşbu madde hükmü “sağlık hakkı” olarak münferit bir haktan bahsetmeyip “sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı” ifadesine yer vermiştir. Bu hakkın muhtevasına ise sonraki fıkralar işaret etmektedir. Buna göre devletin yükümlülüğü, çevreyi sağlığa elverişli bir hale adapte etmek (f.2), beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak amacıyla hizmet vermek (f.3) olacak ve son fıkra uyarınca genel sağlık sigortası kurmasına imkân verecektir.

Herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesi devletin mevzubahis faaliyeti bu işe özgülenmiş sağlık kurumlarını kamulaştırıp yürütmek anlamını karşılamamaktadır. Sonraki fıkradan da yola çıkarak devlet adeta bir kolluk faaliyeti yürüterek özel sağlık kuruluşlarını sadece denetleyecek ve bu plan doğrultusunda hizmetin mahiyetinden kaynaklanan yetkileri kullanacaktır. Bununla birlikte Mary Robinson’ın ifadesinde de belirttiği gibi sağlık hakkı münferit bireylerin sağlıklı olmalarını garanti etmez. Sağlık hizmetinin kurulmasını, kamu düzenine hâlel getirmeden işlemlerini, aksadığında ise eski haline getirilmesini sağlar (Erdoğan 2016, 286-288).

İKİNCİ BÖLÜM

KAN BAĞIŞI

2.1. Kan Bağışı Kavramı

Acil ve elektif cerrahi müdahalelerde, gebeliğe bağlı gelişen durumlarda, travma sonucu ya da başka bir nedenden dolayı oluşan kanamalarda ve hematolojik hastalıkların tedavisinde kullanılan kan (Taş ve Kiraz 2018, 569), “ kaynağı insan olan ve elde edilmesi için başka alternatifi olmayan bir tedavi aracıdır” (Argan, 2016, 97). İnsan vücudu içinde üretilen kanın, hayatı kurtarmaya ve sürdürmeye devam edebilmesi için gönüllülük esasında bilinçli, güvenilir ve sürekli kan bağışçılarına ihtiyaç vardır (Cevizci, Erginöz ve Yüceokur 2010, 86). Uluslararası Kan Transfüzyon Derneği tarafından yayınlanan Kan Bağışı ve Transfüzyon Etiği Kuralları’ na göre gönüllü bağış, nakit ya da nakit yerine geçebilecek aynı bir ödeme almadan kişinin kendi iradesiyle yaptığı kan, plazma ya da hücre komponentleri bağışıdır (Petrini 2017, 4). “ABO kan gruplama sistemini bulan Karl Landsteiner’in doğum günü olan 14 Haziran günü, tüm dünyada Gönüllü Kan Bağışçıları Günü olarak kutlanmaktadır”(https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1421 E.T: 01.12.2019).

Bu global etkinlik Dünya Sağlık Örgütü ve IFRC tarafından ortaklaşa yürütülmektedir. Güvenli ve sürdürülebilir kan tedarikinin temeli olan kan bağışını dünyanın her ülkesinde %100 gönüllü kan bağışçılarıyla gerçekleştirmek odak görüştür (https://www.who.int/docs/default-source/searo/timor-leste/meetings-and-seminars/pr-world-blood-donor-day2014.pdf?sfvrsn=3749d2a3_4 E.T:24.10.2020).

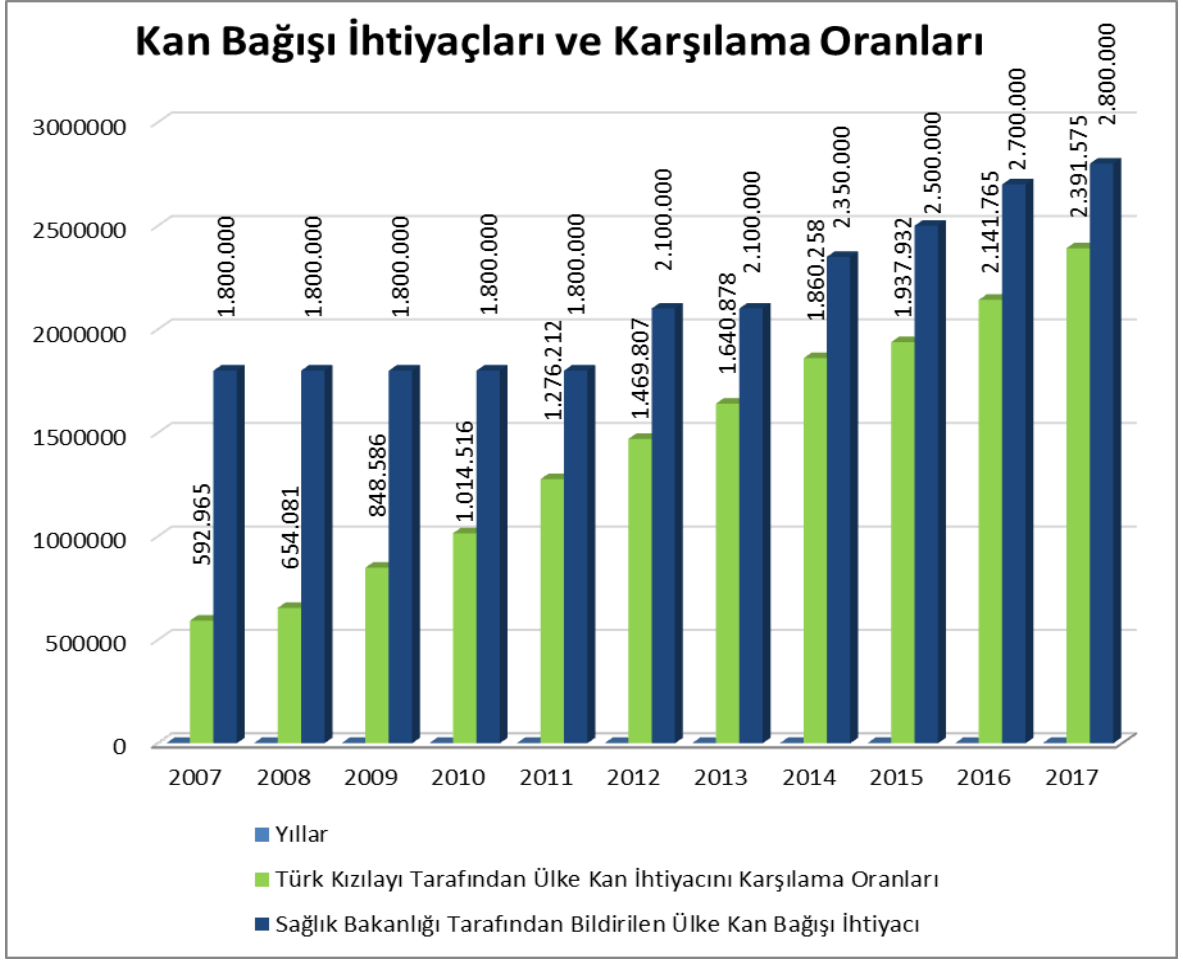
2.1.1. Türkiye’ de Kan Bağışı

Ülkemizde kanın toplanması, depolanması, işlenmesi ve transferi gibi bir dizi işlemten geçen kanın tedarik süreci, Sağlık Bakanlığı' nın verdiği yetkiyle Türk Kızılay'ı tarafından yürütülmektedir. Avrupa Birliği ile ortaklaşa gerçekleştirilen “Türkiye’ de Kan Tedarik Sisteminin Güçlendirilmesi Teknik Destek Projesi” ile amaç kanın en güvenli bir şekilde bağışçıdan temin edilmesi ve hastaya en güvenli şekilde ulaştırılmasıdır. Bu kapsamda çalışanların eğitilmesi, kalite standartları

çerçevesinde hizmet faaliyetlerinin yürütülmesi, hemovijilans, kanın uygun klinik kullanımı gibi faktörlerin kanın arzı ve talep dengesinde işlevselliği önem arz eder (Sağlık Bakanlığı 2016, 12).

Kızılay kan hizmetlerini, "5624 sayılı Kan ve Kan Ürünleri Kanunu'na" göre yürütmektedir. Avrupa Birliği'nin kan ve kan hizmetleri ile ilgili çalışmaları esas alınarak, kan temininde karşılıksız ve gönüllü bağış anlayışına geçilmesi, hekim gözetiminde kan transfüzyonunun gerçekleştirilmesi gibi esasların yanı sıra; "bölge kan merkezi, kan bağış merkezi ve kan transfüzyon merkezleri" oluşturmak suretiyle, "Ulusal Kan ve Kan Ürünleri Rehberi" eşliğinde kan temini grafiğinde her geçen gün artış göstererek ülke genelindeki kan ihtiyacının karşılanmasında büyük rolü vardır (Saygılı 2010, 84).

Kızılay 1957 yılında iki kan bağış merkezi ile göreve başlamıştır. 2020 yılında ise kurum, "18 Bölge Kan Merkezi" ve "68 Kan Bağış Merkezi" ile her geçen gün çalışmalarına yenilik katarak aralık vermeden devam etmektedir (<https://www.kanver.org/sayfa/hakkimizda/tarihçemiz/33> E.T: 02.12.2020).

Şekil 1: Kan Bağışı İhtiyaçları ve Karşılama Oranları

Kaynak: Türk Kızılay (2018). Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2017 Faaliyet Kitabı, 19.

2.1.2. Dünya’ da Kan Bağışı

Dünya Sağlık Örgütü’ nün Kan Güvenliği veri tabanı aracılığıyla 169 ülke tarafından bildirilen verilere göre, dünya çapında 118,5 milyon kan bağışı toplanmaktadır. Toplanan bu kanın % 40 lık oranı, yüksek gelirli ülkelerden karşılanmaktadır. Bu yüksek gelirli ülkeler dünya nüfusunun %16 sını teşkil etmektedir.

Üç tip kan bağışçısı vardır:

- Gönüllü bağışçı
- Replasman bağışçı
- Ücretli kan bağışçısı

Tam kan bağış oranı, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişkenlik göstermektedir. 1000 kişilik bir popülasyonda gelişmiş ülkelerin ortalama kan bağış oranı % 31.5 iken bu oran orta gelirli ülkelerde %15.9, düşük- orta gelirli ülkelerde % 6.8, düşük gelirli ülkelerde % 5 tir. Dünya Sağlık Örgütü “gönüllü kan bağışını” öngörmektedir. Kandan bulaşan enfeksiyonların prevalansı en düşük olan kan bağışçıları gönüllü kan bağışçılarıdır. 2013-2018 yılları arasında yapılan 7,8 milyon kanın bağış, gönüllü bağışçılardan elde edilmiştir. 79 ülke kan taleplerinin % 90 dan fazlasını gönüllü bağışçılardan sağlarken, 56 ülke ise bu taleplerin % 50 den fazlasını replasman veya ücretli kan bağışçılarından sağlamaktadır.

Kanın transfüze edilmesi için kan güvenliği esastır. Güvenli olmayan ve gereksiz yere yapılan transfüzyonlar kandan bulaşacak enfeksiyon riskini arttırdığı gibi ciddi yan etkilere de sebep olabilmektedir. Bunun önüne geçebilmek amacıyla 128 ülkenin kanın kullanımına ilişkin belirlediği kanın klinik kullanımı prosedürleri bulunmaktadır.

Transfüzyon yapılan hasta çerçevesinden bakılacak olursa, gelişmiş ülkelerde kan nakli yapılan hastaların %75’e yakını 65 yaş üstü iken; düşük gelirli ülkelerde % 54’ e yakın oranda kan nakli yapılan hasta yaş ortalaması 5 yaş altı çocuklardır. Kanın kullanım endikasyonlarına göre gelişmiş ülkeler cerrahi alanda ve kan hastalıklarında transfüzyon uygunluğu verirken, orta ve düşük gelirli ülkelerde bu kullanım gebeliğe bağlı gelişen komplikasyonlar ve çocukluk anemi tedavisinde sıklıkla görülmektedir (<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability> E.T:24.10.2020).

2.2. Kan Transfüzyonu

Kan transfüzyonu, modern bir sağlık sisteminin önemli bir bileşenidir (Burgdorf vd. 2017, 1-2).Medikal uygulamalarda hayati önemi bulunan kan transfüzyonuna dair ilk bilgiler, 1666 yılında Richard Lower’in hayvanlar arasında yaptığı çalışmalarla alınmıştır. Daha sonra James Blundell 1818 yılında doğum sonrası kanaması olan hastaya kocasından kan transfüzyonu yaparak ilk kez bir insandan diğerine kan transfüzyonunu gerçekleştirmiştir. Ayrıca 1825-1830 yılları arasında 5’i başarılı 10 kan transfüzyonu yapılmıştır ve başarısız olan 5 transfüzyonun nedeni üzerine bilim insanları çalışmalar yapmışlardır. Karl

Landsteiner 1901 yılında hayvan-hayvan arası yaptığı çalışmada kan ve serumu karşılaştırdığında birbirleri arasındaki etkileşimden yola çıkarak aynı durumun insanlar üzerinde de gerçekleşebileceği öngörüsüyle çalışmalara başlamış ve laboratuvarında bulunan 6 kişi arasında yaptığı deneyde bazı insan eritrositleri ile serumları arasında kümeleşme olduğunu keşfetmiştir. Bu immünolojik değerlendirmeye göre ABO tiplendirme yaparak 1930 yılında Nobel ödülü kazanmıştır. 1908 yılına kadar kan nakillerinin en büyük sorunlarında birisi pıhtılaşma meselesiydi. Richard Lewinsohn'un kan bankacılığında kanın uygun saklanabilmesi için çalışmalarında toksik olmayacak düzeyde %0,2'lik sitrat kullanması sonucu kanın saklanabilme ve nakil edilebilme olanağı sağlandı. Böylelikle I. Dünya Savaşı sırasında yaralıların tedavisinde kan kullanılmaya başlandı (Atamer 2009, 149-151). Kan grupları ve sitrat antikoagülasyonu, güvenli transfüzyon uygulamaları için bir farkındalık yarattı (Boulton, 2015, 60). Kana dekstroze ve fosfat eklenmesiyle tam kanın saklanma süresi 28 güne çıkmış ve kan bankacılığı serüveni başlamıştır (Atamer 2009, 151). Dünyanın ilk kan bankası 1937 yılında Amerika'da Cook County Hastanesinde kurulmuştur (Boulton 2015, 64). Türkiye'de bir hastaya yapılan ilk kan transfüzyonu 1938 yılı itibarıyla Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir (Esen 2011, 3).

2.3. Planlanan Davranış Teorisi (PDT)

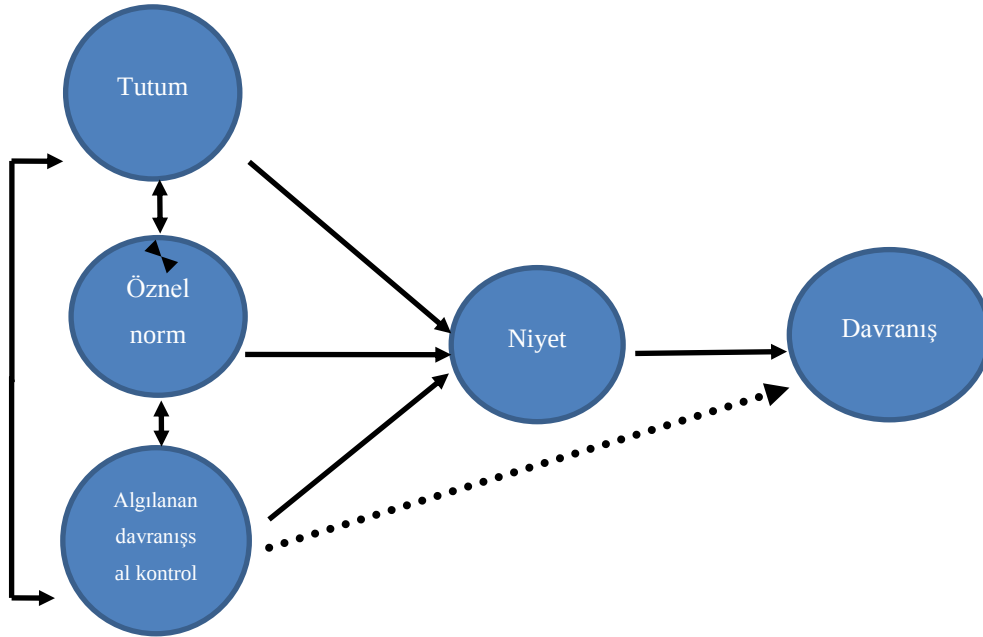
Kan bağıışı asil bir eylemdir (Ouhbi vd. 2015, 1). Bu asil eyleme Fishben ve Ajzen "nedenli eylem teorisi" adını verdikleri bir davranış modeli geliştirmeye çalışmışlardır. Bu modele göre kan bağıışı: Kişisel iradeyle gerçekleştirilen kontrollü bir fiildir (Hablemitoğlu, Özkan ve Yıldırım 2010, 69). "Nedenli eylem teorisi" nin kontrollü ve irade gerektiren eylemleri açıklamadaki yetersizliğinden ötürü yeni bir teori daha ortaya konmuştur ki, bu teorenin adı: "Planlanan Davranış Teorisi" dir (Argan 2016, 97). PDT Ajzen (1985) tarafından bireyin belirli bir işi yapma niyetiyle gösterdiği davranış şekli olarak tanımlanmıştır. Ajzen'e göre kişilerin bir davranışı ortaya koyabilmesi, harekete geçebilmesi için motive edici faktörler vardır. Öncelikli faktör niyettir. Niyet; insanların ne kadar istekli olduklarının bir göstergesidir. Niyeti doğrultusunda çabalayan, planlama yapan, kontrollü bir irade ile performans sergileyen davranışı gerçekleştirebilir. Performansın belli bir dereceye kadar etkin

olduğu, fırsatlar ve kaynakların varlığı da ihtiyaç duyulan ölçütlerdir (Ajzen 1991, 181). Yukarıda da anlatıldığı üzere bir davranışı ortaya koymanın öncül koşulu olan niyeti etkileyen üç önemli unsur vardır. Bu unsurlar şunlardır:

Tutum: Bireyin bir durumu negatif ya da pozitif değerlendirme süreci sonunda, diğer bireylere karşı düşünce, duygu ve davranışlarını tasarlayarak gerçekleştirmek üzere içten yönelimdir (Baysen ve Akçay 2017, 128).

Öznel norm: Bir davranışa karşı geliştirilen pozitif ve negatif düşüncelere ilişkin, bireyin yakın çevresince uygulanan sosyal baskıyı betimler. Kişinin olmasını umut ettiği beklentiden ziyade, yakın çevrenin beklentisi doğrultusunda kişiden beklenen davranışı ifade eder (Bayram 2018, 22).

Algılanan davranışsal kontrol: Bir davranışı gerçekleştirecek kişinin sahip olduğu öz yeterlilikle, gerekli imkân ve kaynaklarla, kontrolü kaybetmeden davranışı gerçekleştirmeye dair sahip olduğu inancı temsil eder. Davranışa etki eden iç kontrol(veri, kapasite, hisler, şahsi zaaflar) ve dış kontrol (imkânlar, dışa bağımlılık, engel) unsurları vardır. Otokontrolü yüksek kişilerin davranış sergileme olasılıkları da yüksektir. Algılanan davranışsal kontrol gerek niyet, gerekse davranış üzerinde doğrudan etkilidir (Şahin ve Solunoğlu 2019, 387).

Şekil 2: Ajzen'in Planlanan Davranış Teorisi Modeli

Kaynak: Ajzen I. (1991). The theory of planned behavior. Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50(2), 182.

Teori her ne kadar psikoloji alanında temellendirilmiş olsa da, birçok farklı alanda gözlemlenen davranışları açıklamak üzere de kullanılmıştır. Bireyin davranışlarına açıklık getirmede kullanılan teori, kan bağışı gibi önem arz eden toplumsal bir olgunun anlaşılmasında da yarar sağlamaktadır (Muslu ve Başbakkal 2013, 32). Armitage ve Conner 2001 yılında, ‘Kan bağışının sosyal bilişsel belirleyicileri’ adını verdikleri çalışmada kan bağışını PDT çerçevesinde incelerken (Armitage ve Conner 2001, 1431-1457), Argan ise 2016 yılında yayınladığı “Kan bağış davranışını etkileyen faktörlerin planlı davranış teorisi çerçevesinde incelenmesi” adını verdiği makalede kan bağışını PDT çerçevesinde ele alan çalışma yayınlamıştır (Argan 2016, 96).

2.4. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi

"Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi" afet, çatışma, sağlık ve sosyal sorunlarla karşı karşıya kalan yardıma muhtaç kimselere dil, inanç, soy, ideolojik görüş ayrımı yapmadan hizmet etmeyi benimsemiş "Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) ve Ulusal Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri" topluluğundan oluşan küresel bir insani yardım ağıdır (Altun 2017, 45-46). Dünyada toplam ulusal 190 Kızılhaç ve Kızılay Derneği bulunmaktadır (Willis 2016, 2).

2.4.1. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC) Kuruluş Tarihçesi

ICRC fikri, 1859 yılında İtalya’nın Solferino kentinde "Avusturya ve Fransız-Sardunya" ittifakları arasında yaşanan savaş sahnelerine şahit olan Henry Dunant’ın (<https://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/> E.T: 10.02.2020), 1862 yılında kaleme aldığı ‘Bir Solferino anısı’ adlı eserinden yola çıkılarak ortaya atılmıştır (Vanni vd. 2018, 301-302). Henry Dunant’ın kitabında sorguladığı iki önemli unsur, günümüz IFRC ve Cenevre Sözleşmesi’ nin imzalanmasına etken ve temel olmuşlardır. Bu iki önemli noktanın ilki; barış zamanında amacı savaş anında yaralı askerlere bakmak olan bir sosyal bir cemiyet kurulabilir mi? İkincisi; Bir kongre gerçekleştirip kurulacak olan bu cemiyetin yine uluslararası sözleşme prensiplerine göre kabulü mümkün olabilir mi?

Bir yıl sonra Henry Dunant'ın da içinde yer aldığı 5 kişilik bir konsey Cenevre'de bir kongre düzenlemiş, uluslararası bir sözleşme sunarak diğer devletleri kongreye elçi göndermeye davet etmişlerdir. 16 devletin temsilen gönderdiği askeri hekimlerle birinci Cenevre Kongresi gerçekleşmiş ve ICRC kurulmuştur. Kongrede alınan kararlar gereği devletler, kendi ülkelerinde komite merkezi Cenevre, amacı savaşta yaralı askerlere bakmak olan yardım kuruluşu kurmakla yükümlü olacaktır (Özcan 2011, 616-617). 1864 yılında Cenevre Sözleşmesinin imzalanması sonucunda ICRC, Ulusal Kızılhaç Komitelerinin faaliyet gösterdikleri sahada, çatışmaların askeri mağdurlarına tarafsız bir şekilde yardım ve bakım sağlamanın yanı sıra sivil savaş mağdurlarını da ihmal etmemiş ve bu görevi resmen üstlenmiştir (Rysaback-Smith 2015, 6). Sözleşme aynı zamanda uluslararası insancıl hukuka geçişin ilk adımlarının atılmasına da sebep olmuştur (Alexander 2015, 112).

2.4.2. Türk Kızılay Derneği'nin Kuruluş Tarihçesi

“Kızılay, tüzel kişiliğe sahip, özel hukuk hükümlerine tabi, kar amacı gütmeyen, yardım ve hizmetleri karşılıksız olan ve kamu yararına çalışan bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur” (<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> E.T: 01.09.2020).

Bu köklü kuruluşun iki yüzyıla yakın bir tarihi geçmişi vardır. IFRC ile ortak temel ilkelerle faaliyet sürdüren Kızılay'ın tarihsel sürecine baktığımızda; Osmanlı Hükümeti'nin 1865 yılında Cenevre Sözleşmesini imzalamasıyla Kızılhaç ve Kızılay işbirliğine adım attığını görmekteyiz. 1867 yılında Paris'te toplanan “Uluslararası Kızılhaç Sıhhiye Konferansına” dönemin hükümeti tarafından gönderilen Dr. Abdullah Bey, Cenevre Sözleşmesinin ülkemizde de geçerli olması için hükümet nezdinde çalışmalarda bulunacağına dair söz vermiştir. Bunun üzerine “Dr. Abdullah Bey, Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın” yardımıyla “Tıbbiye Nazırı Marko Paşa ve Dr. Kırımlı Aziz Bey ile birlikte Mecruhin ve Mardayi Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti'ni” kurarak Kızılay'ın temellerini atmışlardır. 1876 yılında cemiyetin esasları, uyması gereken hükümler belirlenerek Kızılhaç'ın amblemindeki haç işaretinin yerine hilal işaretinin olması kabul edilmiş ve cemiyetin ambleminin bütün devletlerce tanınması için Kızılhaç Genel Merkezi'ne başvurulmuştur. Kızılhaç ile

birlikte ortak ilkeler etrafında faaliyet göstermesi şartıyla diğer devletler Hilâl-i Ahmer işaretini tasdik etmişlerdir (Özcan 2011, 623-625).

Şekil 3: IFRC'nin resmi amblemi

Kaynak: <https://www.ifrc.org/en/who-we-are/the-movement/ifrc/> E.T: 29.10.2020

1947 yılına gelinceye dek "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Türkiye Kızılay Cemiyeti" adı altında faaliyetlerini sürdüren kuruluş, 1947 yılında "Türkiye Kızılay Derneği" adını almıştır (Gümüş ve Ağaçoğlu 2018, 645). Kuruluşa Kızılay adını yüce önder Atatürk vermiştir (Özgürler 2019, 9).

2.4.2.1. Kızılay Temel İlkeleri

IFRC, 1965 yılında alınan kararlarla ortak temel ilkeler belirlemiştir (<https://redcross.eu/about/seven-fundamental-principles#page-body> E.T:24.10.2019). Türk Kızılay'ımız faaliyetlerini gerçekleştirirken ortak temel ilkeleri esas alır. Bu ilkeler:

İnsancıl olmak: Kızılay gerek ulusal gerekse uluslararası platformda yardıma muhtaç insanların acısını dindirmek ve önlemek gayesiyle hizmet eder. İnsan olmanın onuruna yakışan barış, dayanışma, hoşgörü anlayışı içinde insan hayatının devamı ve sağlığının korunması yönünde çalışmalar yapar.

Hâyır kurumu niteliği: Kızılay, faaliyetlerinde hiçbir zaman menfaat gözetmeden, gönüllülük anlayışıyla hizmet veren bir kurumdur.

Ayrım gözetmemek: Kızılay insanlar arasında hiçbir şekilde etnik köken, dil, din, ırk sınıf ayrımı yapmadan, insanların acısını en acil şekilde gidermeye öncelik vererek çalışan bir kurumdur.

Evrensellik: Türk Kızılay'ı, diğer memleketlerin ulusal dernekleriyle eşit statüdedir. Dünya çapında bir kurumdur.

Tarafsızlık: Kızılay, hiçbir zaman dil, din, ırk, siyasi görüş ve ideolojiye taraf olmaksızın herkesin güvenini kazanmak amacıyla çalışmalarını yürütür.

Bağımsızlık: Kızılay faaliyetlerini insancıl olarak yürütürken aynı zamanda kamu otoritelerine de yardımcı olmaktadır. Bağımsız bir kurum olarak T.C. Devleti kanunlarına tabidir. IFRC temel ilkelerine göre hareket etme özerkliğine sahiptir (<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz> E.T: 24.10.2020).

2.4.2.2. Kızılay Faaliyetleri

Köklü bir kurum olan Kızılay, kan hizmetleri, ulusal afet, uluslararası yardım, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, ilk yardım hizmetleri, eğitim ve gençlik hizmetleri, göç ve mülteci hizmetleri kapsamında yardım-destek hizmetleri verirken, işletmecilik alanında da maden suyu ve çadır üretimi işletim faaliyetlerini yürütür (<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> E.T: 20.10.2020).

Hedef 2030 başlığı adı altında bir rehber belirleyen kurum, "toplumsal dayanıklılık" çerçevesinde çalışmalar sürdürmektedir. Mevcut faaliyet alanlarına yenilerini ekleyerek gerek ulusal gerekse uluslararası sahada etkinliklerini arttırmayı planlamaktadır. Ulusal afet zamanlarında afetzedelere yardım ulaştıran Türk Kızılay'ı, afetlere hazırlıklı kişiler geliştirmeyi ve toplumu bu konuda örgütlemeyi, sağlıklı hayat süren ve ihtiyarlayan toplum için çabalamayı, temiz ve yaşanılabilir bir çevre için farkındalık oluşturmayı, kaliteli eğitimin toplum geneline yayılması için destek vermeyi, fakirlik ve global açlıkla savaşmayı hedeflemektedir (<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4623> E.T:05.09.2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA GEREÇ VE YÖNTEMİ, DEMOGRAFİK VE GENEL BULGULAR

3.1. Araştırma Gereç ve Yöntemi

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler, veri toplama araçları, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmada karşılaşılan zorluklar, geçerlilik ve güvenilirlik, araştırma hipotezleri hakkında bilgi verilmiştir.

3.1.1. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırma tanımlayıcı ve istatistiki veriler doğrultusunda yapılan nicel bir çalışmadır. Tezimize kaynak olarak literatür çalışması yapılmış ve nicel çalışmamıza veri sağlayan bir ölçek kullanılmıştır. Sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumlarını ölçmek üzere çalışmada kullandığımız “ Kan Bağışı Tutum Ölçeği” Çelik ve Güven (2015) tarafından geliştirilmiştir. Katılımcıların demografik özelliklerini de içeren bir çalışma yapılmıştır. Araştırma sahası bir kamu hastanesi ve bir özel hastanedir. Anket verilerini elde etmek üzere ilgili kurumlardan izin alınmıştır. İzin belgeleri ekte sunulmuştur. Verilere IBM SPSS Statistic 22.0 programı uygulanarak analiz sonuçlarına ulaşılmıştır. Bağımsız değişkenler arasındaki ilişki için korelasyon ve regresyon analizi yapılarak, kan bağışı tutumu ve kurulan hipotezler arasında anlamlılık ilişkisi saptanmak istenmiştir.

3.1.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma bağlamında sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumları ve kan bağışı davranışları inceleme konusu yapılmaktadır. Bu kapsamda üç faktörlü “Kan Bağışı Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Tutum ölçeği, “Çelik ve Güven” (2015) tarafından oluşturulmuştur. 24 ölçek sorusu içeren anket formları, “5’li likert” tutum ölçeğine göre hazırlanarak uygulanmıştır. Katılımcılardan her bir ölçek sorusu için, “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçeneklerinden birini işaretlemesi istenmiştir. Daha önce yapılmış

geçerlilik güvenirlik çalışmasına göre ölçekteki 1-12 arasındaki yargılar 1. Faktör olarak “Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk” kavramını, 13-20 arasındaki yargılar 2. Faktör olarak “Endişe” kavramını, 21-24 arasındaki yargılar ise 3. Faktör olarak “Toplumsal Görüş ve Anlayış” kavramını ölçümlemektedir (Çelik ve Güven 2015, 504-520).

Araştırmaya katılım gösteren sağlık çalışanlarının sosyo-demografik bilgilerini edinmek üzere, “Sosyo Demografik Özellikler” formunda yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, çalışılan kurum bilgilerinin yanında bugüne kadar kan bağışında bulunup bulunulmadığı ve bugüne kadar kendilerinin ya da yakınlarının kana ihtiyacı olup olmadığını belirlemek üzere sorular hazırlanmıştır.

3.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, İstanbul ilinde hizmet veren bir kamu hastanesi ve bir özel hastanede çalışan 18-65 yaş arası, kadın ve erkek, üniversite mezunu, hekim, hemşire, ebe ve sağlık teknikeri unvanına sahip 1590 kişilik evrenden 240 kişilik bir örneklemidir. Araştırmaya katılan bu 240 kişilik örneklem 80 hekim, 80 hemşire/ebe, 80 laboratuvar, acil tıp, anestezi veya radyoloji teknikerlerinden oluşmak üzere meslek grupları arasında tabakalara ayrılmıştır. Anketler bu meslek gruplarına rastgele örnekleme yoluyla dağıtılmıştır.

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın çalışma sahası, İstanbul ilinde hizmet veren bir kamu hastanesi ve bir özel hastanedir. Bulgular bu iki kurumda görev yapan, üniversite mezunu sağlık hizmeti sunucularının görüşleri ile sınırlıdır. Anket çalışmasına katkıda bulunan katılımcıların görüşlerini objektif olarak ortaya koyacakları, anket sorularına içten, doğru ve tarafsız olarak yanıt verecekleri varsayılmıştır. Ölçme aracının yeterli sayıda, geçerli ve güvenilir olduğu düşünülerek çalışma için oluşturulan 240 adet anketin tamamı çalışmaya veri olarak girilmiştir.

3.1.5. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Dünyamızı etkisi altına alan COVID-19 virüsünün yol açtığı pandemi sebebiyle, sağlık hizmeti sunucuları bu zorlu dönemde ülkemizde dâhil olmak üzere tüm dünyada büyük bir özveriyle hizmet sunmuşlardır. Sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumunu araştırma konusu alan bu çalışmada, bir özel ve bir kamu hastanesinde çalışan 240 kişiye ulaşma aşamasında zorluklar yaşanmıştır. Yaşanılan pandemi, çalışmanın sonlandırılmasını geciktirmiştir.

3.1.6. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Kan bağışı tutum ölçeğinin “geçerlilik ve güvenilirlik” çalışmasında kan bağışını etkileyen faktörlerin sayısal verilerine ulaşılmasında ölçeğin madde sayısının 10 katı kadar büyüklükte evren oluşturulmuştur. Ölçeğin güvenilirlik kat sayısı olan “Crohnbach- Alfa” 0.84 değerinde bir veridir (Çelik ve Güven 2015, 508). Crohnbach-Alfa katsayısı 1951 yılında Lee Crohnbach tarafından geliştirilmiştir. Bir testin ya da ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsünü sağlamak; 0 ile 1 arasında bir sayı olarak ifade edilir. İç tutarlılık, bir testteki tüm öğelerin birbirleriyle ilişkili olma derecesini tanımlar. Geçerliliği sağlamak için bir test araştırma veya inceleme amacıyla kullanılmadan önce iç tutarlılık belirlenmelidir. Bir testteki öğeler birbirleriyle ilişkilendirilirse alfa değeri artar (Takavol ve Dennick 2011, 53). Araştırmada hipotezlere öncelikle yaygınlık ölçütleri kullanılmıştır. Bu ölçütlerin normal dağılım göstermesi üzerine H1 testine Mann Whitney U, H2 ve H3 hipotezine T testi uygulanmıştır. Kan Bağışı tutumunun her bir alt boyutuyla arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere korelasyon testi çalışılmıştır.

İki ya da daha fazla bağımsız değişkenin, bağımlı değişkenle arasındaki ilişkinin düzeyini ve yönünü belirlemek amacıyla yapılan çalışmanın güvenilirliğini ölçümlemek üzere korelasyon testi yöntemine başvurulur. İstatistiklerde $[-1, +1]$ arasında değişen değerler alan korelasyon katsayısı, 1' e yaklaştıkça değişkenler arasındaki ilişki gücü artarken, 0' a yaklaştıkça azalmaktadır (Kaptanoğlu 2013, 175).

3.1.7. Araştırmanın Hipotezleri

H₁: Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₂: Endişe ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₃: Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₄: Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₅: Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₆: Endişe ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H₇: Medeni Durum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₈: Cinsiyet ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₉: Çalışılan Kurum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₀: Kan Bağışında Bulunma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

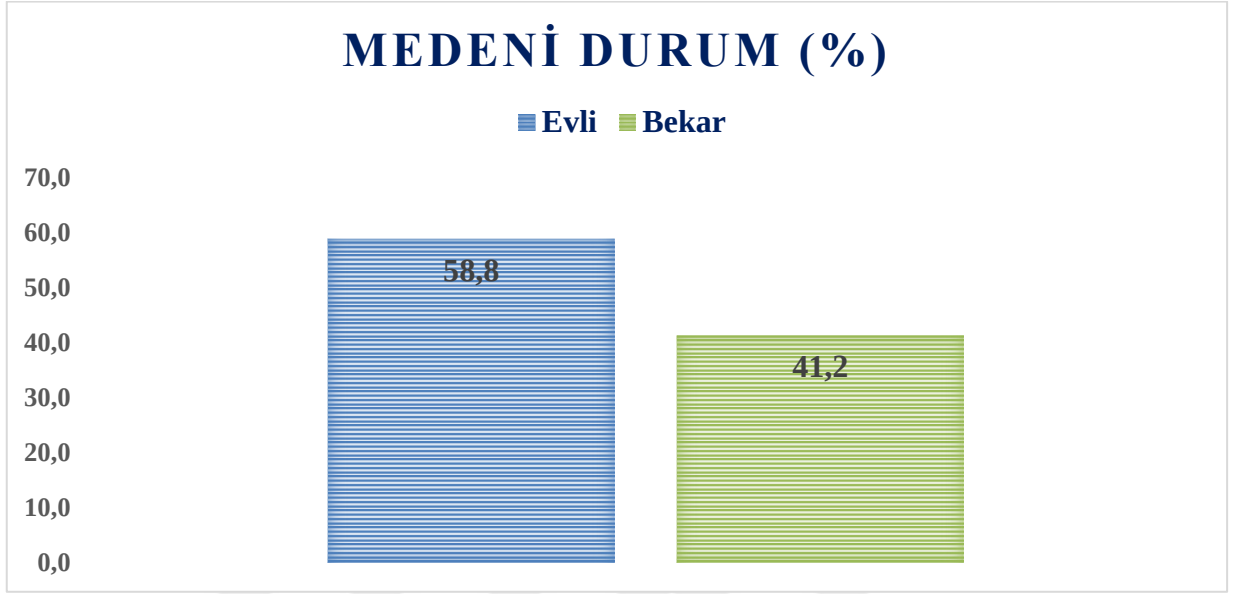
H₁₁: Kan İhtiyacı Duyma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₂: Meslek ile Kan Bağışından Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₃: Eğitim Durumu ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

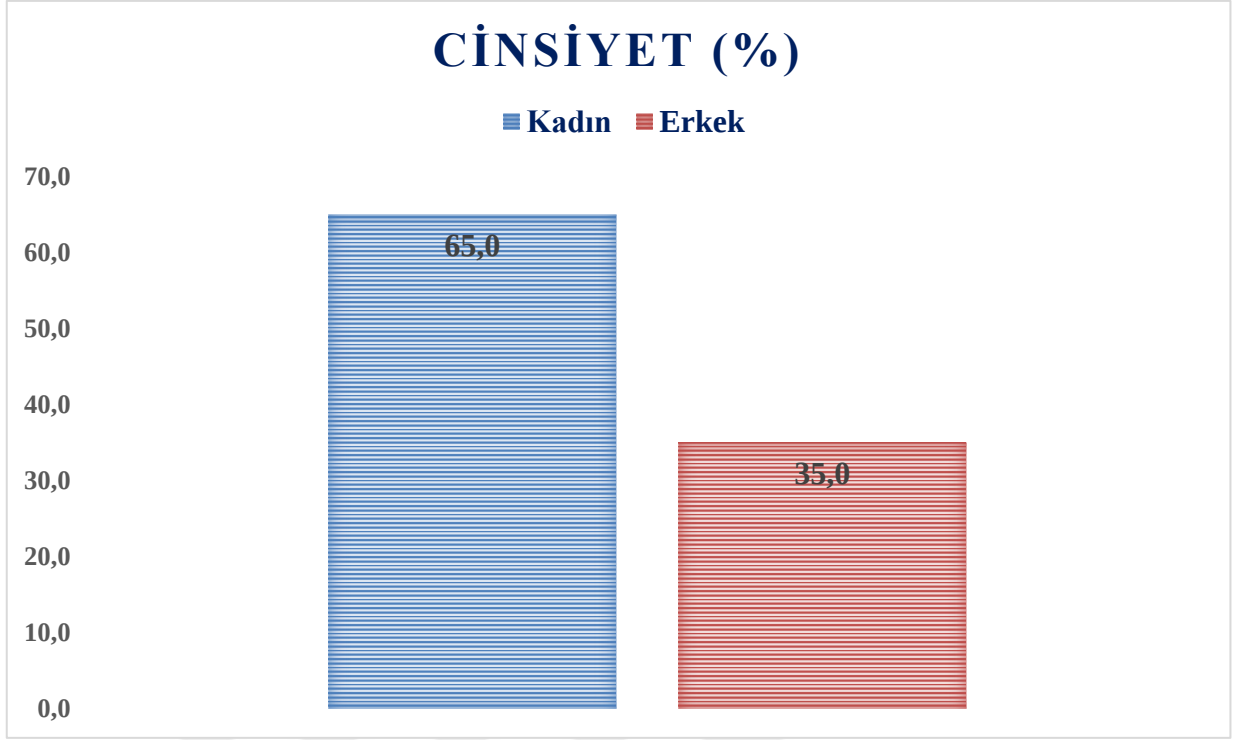
3.2. Demografik ve Genel Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılanlara ait demografik ve genel bulgular aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

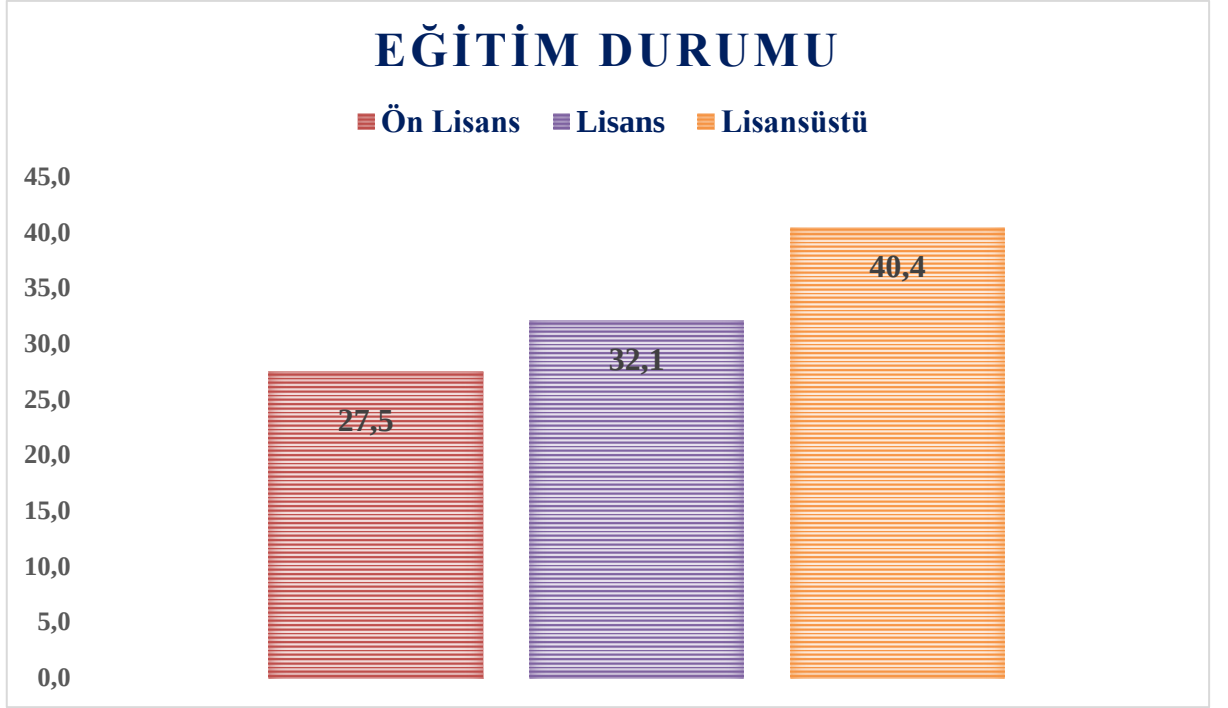
Şekil 4: Katılımcıların Demografik Verileri-Medeni Durum

Araştırmaya katılanların %58,8'si (141 kişi) evlilerden, %41,2'si (99 kişi) ise bekârlardan oluşmaktadır.

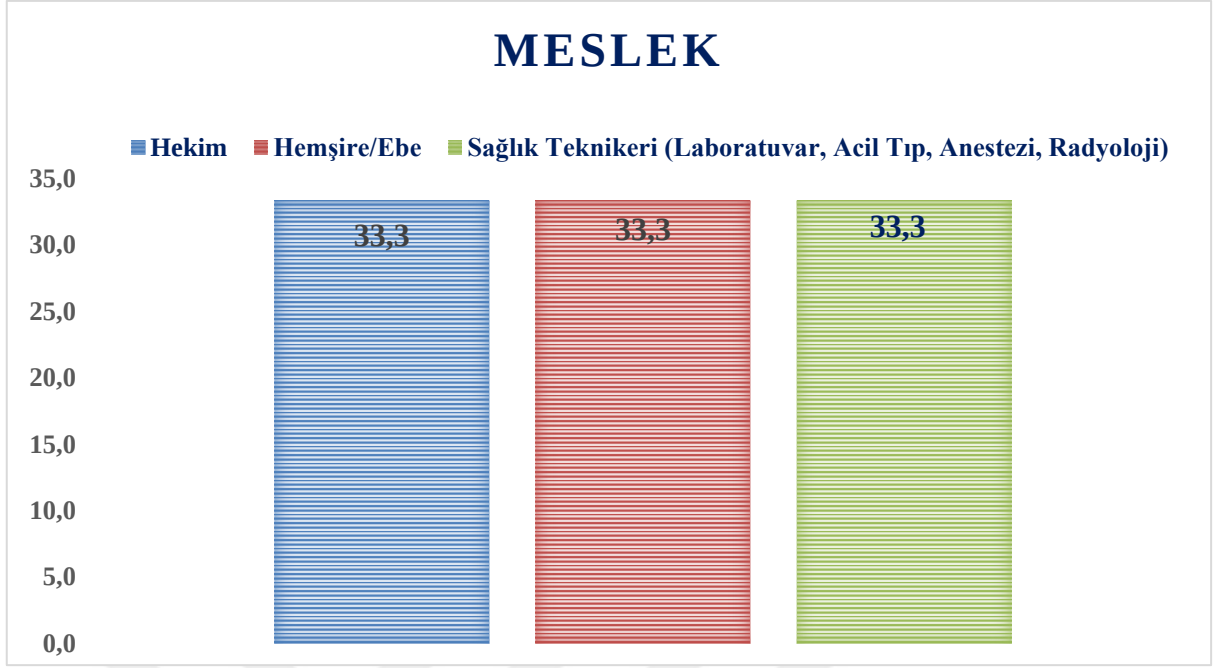
Şekil 5: Katılımcıların Demografik Verileri Cinsiyet

Araştırmaya katılanların %65'i (156 kişi) kadınlardan, %35'i (84 kişi) ise erkeklerden oluşmaktadır.

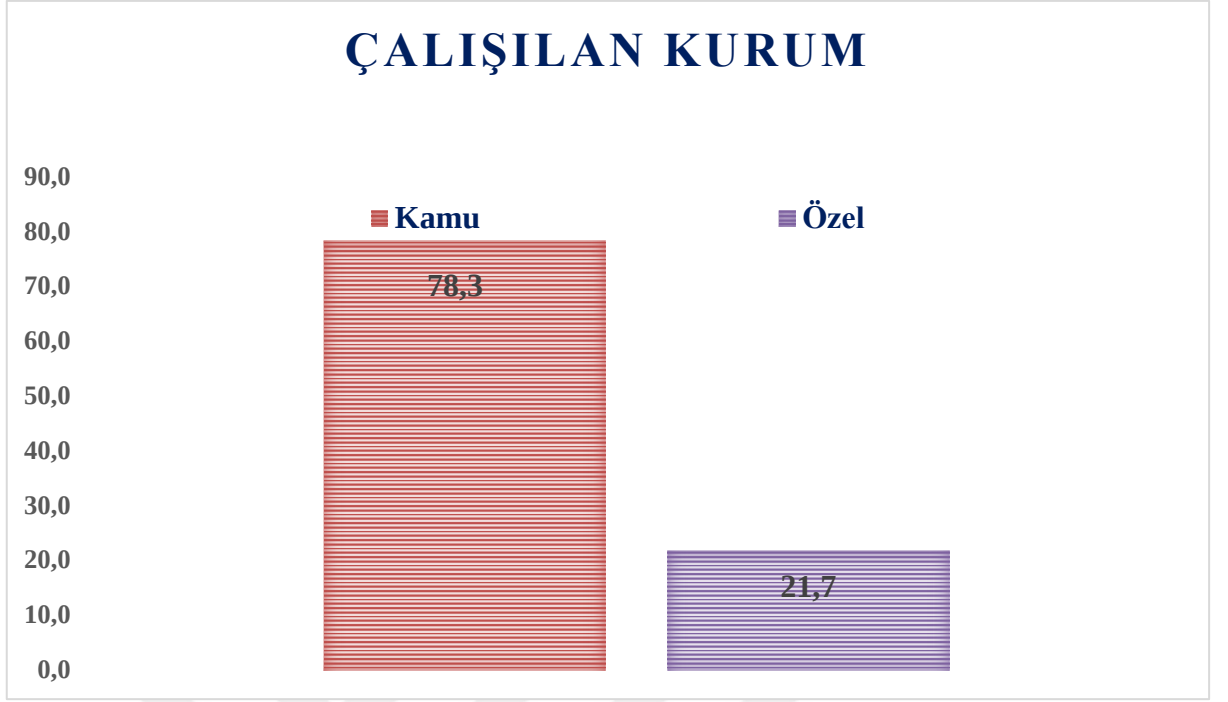
Şekil 6: Katılımcıların Demografik Verileri-Eğitim Durumu

Araştırmaya katılanların %27,5'i (66 kişi) ön lisans mezunu, %32,1'i (77 kişi) lisans mezunu, %40,4'ü (97 kişi) lisansüstü (yüksek lisans veya doktoralı) bir programdan mezun olanlardan oluşmaktadır.

Şekil 7: Katılımcıların Demografik Verileri-Meslek

Araştırmaya katılanların %33,3'ü (80 kişi) hekim, %33,3'ü (80 kişi) hemşire/ebe, %33,3'ü (80 kişi) laboratuvar, acil tıp, anestezi veya radyoloji tekniklerinden oluşmaktadır.

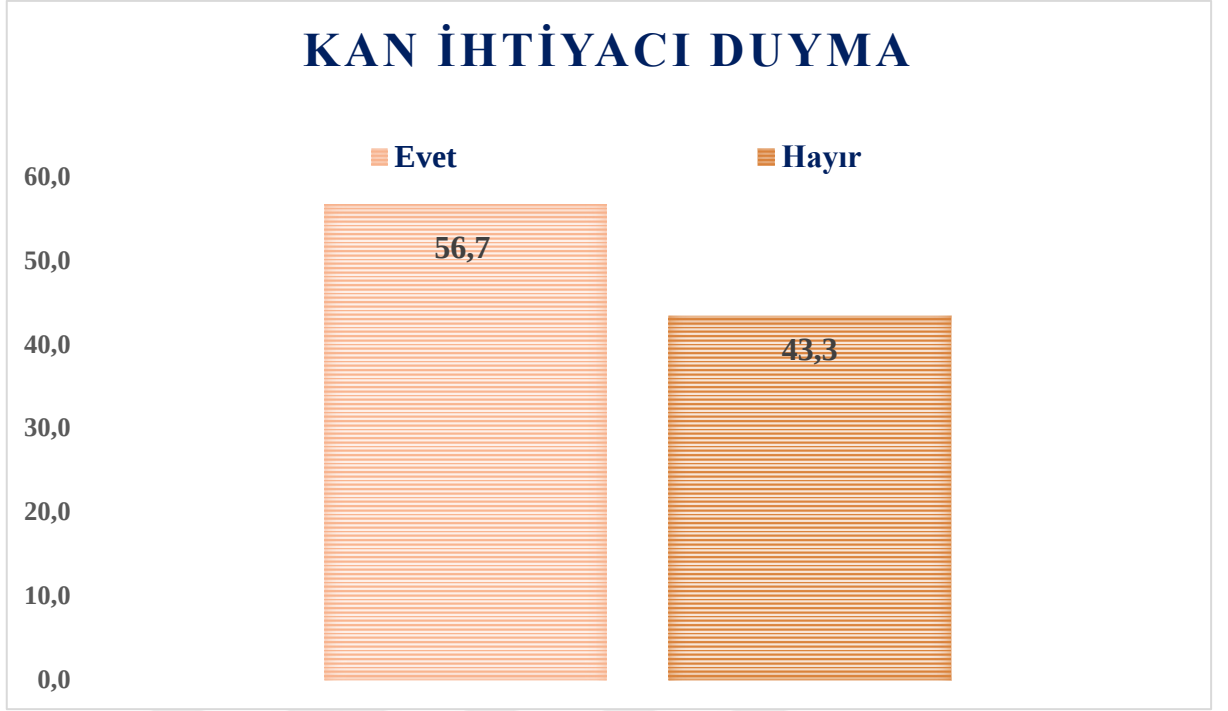
Şekil 8: Katılımcıların Demografik Verileri-Çalışılan Kurum

Araştırmaya katılanların %78,3'ü (188 kişi) kamu kuruluşlarında, %21,7'si (52 kişi) ise özel sektörde faaliyette bulunan kuruluşlarda çalışma hayatına devam etmektedirler.

Şekil 9: Katılımcıların Genel Verileri-Kan Bağışında Bulunma Durumu

Araştırmaya katılanların %40,4'ü (97 kişi) daha önce kan bağışında bulunanlardan, %59,6'sı (143 kişi) ise daha önce kan bağışında bulunmayanlardan oluşmaktadır.

Şekil 10: Katılımcıların Genel Verileri-Daha Önce Kan İhtiyacı Duyma

Durumu

Araştırmaya katılanların %56,7'si (136 kişi) daha önce kan ihtiyacına duymuş olanlardan, %43,3'si (104 kişi) ise daha önce kan ihtiyacı duymamış olanlardan oluşmaktadır.

Araştırma bağlamında sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumları inceleme konusu yapılmaktadır. Bu kapsamda üç faktörlü Kan Bağışı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Daha önce yapılmış geçerlilik güvenirlik çalışmasına göre 1-12 arasındaki yargılar 1. Faktör olarak Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk kavramını, 13-20 arasındaki yargılar 2. Faktör olarak Endişe kavramını, 21-24 arasındaki yargılar ise 3. Faktör olarak Toplumsal Görüş ve Anlayış kavramını ölçülemektedir. Araştırmada sağlık çalışanlarının sadece kan bağışı tutumlarını değil, kan bağışı davranışlarını da ölçmek üzere hipotezler oluşturulmuştur.

Araştırma yargıları çerçevesinde şekillenen hipotezler aşağıdaki gibidir:

H₁ = *Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

H₂ = *Endişe ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

H₃ = *Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Yukarıdaki hipotezler çerçevesinde Kan Bağışı bağımlı değişkendir. Bununla birlikte Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk, Endişe ve Toplumsal Görüş ve Anlayış kavramları ise bağımsız değişkenlerdir.

Ölçümsel veriler olan Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk, Endişe ve Toplumsal Görüş ve Anlayış kavramlarının normal dağılıp dağılmadıklarının analizi için verilerin yaygınlık ölçütleri ve bunların eğiklik ve basıklık değerleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1: Verilerin Normallik Testi Sonuçları

Yaygınlık Ölçütleri

		Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk	Endişe	Toplumsal Görüş ve Anlayış
<i>N</i>	Geçerli	240	240	240
	Eksik	0	0	0
<i>Ortalama</i>		4,1358	2,5031	2,5521
<i>Ortanca</i>		4,1667	2,5000	2,5000
<i>Mod</i>		4,67	2,38	2,00
<i>Standart Sapma</i>		,48243	,64187	,88921
<i>Eğrilik (Skewness)</i>		-1,043	-,044	,261
<i>Basıklık (Kurtosis)</i>		2,338	-,124	-,329

Tablo 1 verileri incelendiğinde görülmektedir ki yaygınlık ölçütleri bakımından tüm kavramlar birbirine oldukça yakın olmaları nedeniyle normal dağılım göstermektedir. Fakat doğrulamak amacıyla eğrilik ve basıklık değerleri incelendiğinde Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk kavramı için ± 1 değerlerini aşmaları nedeniyle normal dağılımına sahip olmadıkları anlaşılmıştır. Bu nedenle **H1** hipotezinin testi için Mann-Whitney U, **H2** ve **H3** hipotezlerinin sınanması için Bağımsız Gruplarda T-testi uygulanacaktır.

H₁= *Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Tablo 2: Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk Algısına göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi

Kan Bağışı Yapma Durumu	N	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	Z	p
Evet	97	127,27	6278,500	-1,255509	,209
Hayır	143	115,91			

Tablo 2’de gösterilen Mann-Whitney U testi sonuçlarına göre kan bağışı yapmada toplumsal ve sosyal sorumluluk algısının etkisi istatistiksel olarak ($p < 0,05$) anlamlı değildir. Buna göre sağlık çalışanlarının kan bağışında bulunmalarında sahip oldukları toplumsal ve sosyal sorumluluk algısının doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

Yapılan çalışma sonucu kurulan hipotez $p < 0,05$ anlamlılık seviyesi altında kaldığından H_1 hipotezi desteklenmemiştir. Bu verilere göre sağlık çalışanlarının toplumsal ve sosyal sorumluluk algısına göre eylemsel olarak kan bağışı davranışını yerine getirmede yetersiz oldukları düşünülebilir.

Küçükkara vd. (2017), Daştan, Daştan ve Kıranşal (2013), Sağlık Meslek Yüksekokulu öğrencilerini kapsayan çalışmalar yapmışlardır. Her iki çalışmanın bulgularına göre üniversite öğrencilerinin kan bağışı konusunda duyarlı olduğu fakat kan bağışı eylemini yerine getirmede aynı duyarlılığı göstermediği verilerine erişilmiştir.

H2 = Endişe ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 3: Endişe Duygusuna göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi

Kan Bağışı Yapma Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Evet	97	2,43	0,61	-1,397	,164
Hayır	143	2,55	0,65		

Tablo 3’te gösterilen Bağımsız Gruplarda T-testi sonuçlarına göre kan bağışı yapmada endişe duygusunun etkisi istatistiksel olarak ($p<0,05$) anlamlı değildir. Buna göre sağlık çalışanlarının kan bağışında bulunmalarında sahip oldukları endişe duygularının doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

Endişe değişkenine göre sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumu izlenirken, kan bağışı öncesinde, kan bağışı esnasında ve bağışlanan kanın yerine ulaşmasında bir endişe duyulmadığı fakat kan bağışı eylemini gerçekleştirmede yetersiz oldukları bulgusuna erişilmiştir. İstatistiksel olarak $p<0,05$ anlamlılık seviyesi altında kaldığından H₂ hipotezi desteklenmemiştir.

H₃ = *Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Tablo 4: Toplumsal Görüş ve Anlayışa göre Kan Bağışı Yapma Durumunun İrdelenmesi

Kan Bağışı Yapma Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Evet	97	2,46	0,94	-1,192	,234
Hayır	143	2,60	0,84		

Tablo 4’te gösterilen Bağımsız Gruplarda T-testi sonuçlarına göre kan bağışı yapmada toplumsal görüş ve anlayış kültürünün etkisi istatistiksel olarak ($p < 0,05$) anlamlı değildir. H₃ hipotezi desteklenmemiştir. Buna göre sağlık çalışanlarının sahip oldukları toplumsal görüş ve anlayış kültürünün kan bağışı yapma durumu üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamaktadır.

Kan bağışı yapma durumları bakımından incelediğimizde görülmektedir ki kan bağışında bulunma tutumlarıyla kan bağışında bulunma arasında doğrudan bir fark bulunmamaktadır. Bir diğer ifadeyle toplumdaki bireyler genelde kan bağışında bulunmanın öneminin farkındayken bunu davranışa dönüştürmekte isteksizdir. Zira araştırmaya katılanların %40,41’i kan bağışında bulunurken, %59,58’i kan bağışında bulunmamaktadır.

Bunun yanı sıra genel olarak kan bağışı tutumu ile toplumsal görüş ve anlayış, endişe ve toplumsal ve sosyal sorumluluk olmak üzere üç alt boyutları bakımından karşılıklı ilişkilerini incelemek için aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

H₄ = *Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.*

Tablo 5: Kan Bağışı Tutumlarının Alt Boyutlarıyla Olan İlişkisinin İncelenmesi

		Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk (TSS)	Endişe (E)	Toplumsal Görüş ve Anlayış (TGA)
Kan Bağışı Tutumu Genel	r	,369**	,558**	,841**
	p	,000	,000	,000
	N	240	240	240

**Korelasyon anlamlılık derecesi %99.

*Korelasyon anlamlılık derecesi %95.

Yukarıdaki Tablo 5'e göre kan bağışı tutumunu en çok etkileyen faktör sırasıyla Toplumsal Görüş ve Anlayış, Endişe ve Toplumsal ve Sosyal Sorumluluktur. Buna göre toplumsal görüş ve anlayış, bireylerin kan bağışında bulunma gerekliliğini hissetmede daha çok belirgin bir faktördür. Bir bakıma toplumsal bakış açısı bireyleri bu anlamda daha çok etkilemektedir. Öte yandan kan bağışında bulunulmaması durumunda ortaya çıkabilecek endişeler de kan bağışı tutumunu orta derecede etkilemektedir. Kan bağışı tutumunu en alt düzeyde etkileyen faktör ise toplumsal ve sosyal sorumluluktur.

Tablo 5' ten gözlemlenen verilere göre toplumsal görüş ve anlayış ile kan bağışında bulunma tutumu korelasyon derecesi sorgulandığında pozitif veriler elde edilmiş bağımsız ve bağımlı değişken arasında anlamlı bir ilişki saptanmış ve **H₄** hipotezi desteklenmiştir.

Bu alt boyutun bu denli etki etmesinin nedeni olarak gerek bireylerin, gerek toplumun, gerekse sosyal kurum ve kuruluşların yarattığı baskı, kültür, görüş ve anlayışın ortaya koyduğu kan bağışının önemi ve gerekliliği algısı olarak düşünülebilir. En genel ifadeyle bireylerin bu anlamdaki kendi öz sorumluluklarından çok toplumsal baskı veya yönlendirmeler tarafından kan bağışında bulunma tutumu şekillendirilmektedir.

H5= Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Araştırma bulgularına göre, Tablo 5 incelendiğinde Pozitif korelasyonlar çerçevesinde Kan Bağış Tutumunu en alt düzeyde etkileyen faktör “Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk” bağımsız değişkenidir. Bir diğer ifadeyle bireylerin kendilerine yükledikleri toplumsal ve sosyal sorumluluk, kan bağışında bulunma gerekliliği hissini çok az arttırabilmektedir. **H5** hipotezi desteklenmiştir.

Efteli, Tuğrul ve Ergin (2018) yılında, Şahiner ve Şanlı'nın 2019 yılında yaptığı çalışmaya göre toplumsal ve sosyal sorumluluk alt boyutunun kadınlarda daha yüksek ve istatistiki olarak anlam ifade ettiğini gösteren veriler elde edilmiştir.

H6 = Endişe ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 5' e göre endişe bağımsız değişkeni ile kan bağış tutumu arasında korelasyon anlamlılık derecesi pozitif bulgular vermiştir. Bu bulgular eşliğinde endişe ve kan bağış tutumu arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. **H6** hipotezi desteklenmiştir. Endişe değişkeninin orta düzeyde ekti eden bir faktör olduğu verisine ulaşılmıştır. Katılımcılar, yapılan kan bağışının ihtiyaç sahiplerine ulaştığı görüşünde, bağışın gerektirdiği şartlar ve olasılıkların kabul edilebilir olduğunun bilincindedir.

Toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış bağımsız değişkenlerinin aralarındaki pozitif korelasyonlar çerçevesinde gerçekleştirilen regresyon analizi sonucunda kan bağışında bulunma denklemi şu şekilde ifade edilebilir.

$$\text{Kan bağışında bulunma tutumu: } 1,110E - 15 + 0,376 \times TSS + 0,500 \times E + 0,693 \times TGA$$

Sosyo-demografik veriler çerçevesinde aşağıdaki şu hipotezler de geliştirilmiştir.

H₇ = Medeni Durum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₈ = Cinsiyet ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₉ = Çalışılan Kurum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₀ = Kan Bağışında Bulunma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₁ = Kan İhtiyacı Duyma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₂ = Meslek ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₃ = Eğitim Durumu ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

H7 = Medeni Durum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 6: Kan Bağış Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-1

Medeni Durum	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Evli	141	3,1096	,42152	1,99900	,04675
Bekâr	99	2,9982	,43048		

Tabloya göre, kan bağış tutumu ile medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0,05$). Bu çerçevede evli olanlar bekâr olanlara göre kan bağış tutumunda daha yüksek farkındalığa sahiptir. Buna göre **H7** hipotezi desteklendi.

Evli olanların bekâr olanlara nispeten daha çok kan bağışında bulundukları saptanmıştır. Bu durum evli olanların bekârlara göre sorumluluk ve aidiyet konusunda daha duyarlı olduklarını doğum, çocuk hastalıkları, ilerleyen yaşlara bağlı olarak sağlık sorunlarının artması gibi etkenleri düşündürebilir. Cantürk vd. nin 2013 yılında yaptığı, gönüllü ve gönüllü olmayan kan bağışçıların dâhil edildiği 277 kişilik bir çalışmaya göre evli gönüllü kan bağışçısı sayısının evli gönüllü olmayan kan bağışçısından az olduğu verilerine ulaşılmıştır.

H8 = Cinsiyet ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 7: Kan Bağış Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-2

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kan Bağış Tutumu	Kadın	156	3,0720	,40821	
Genel	Erkek	84	3,0481	,46437	,41220
					,68056

Tabloya göre, kan bağış tutumu ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p < 0,05$). Bu çerçevede kadın veya erkek olmak kan bağış tutumunun yüksek veya düşük olmasını doğrudan etkilememektedir. Buna göre **H8** hipotezi desteklenmedi.

Sağlık çalışanlarının kan bağışında bulunma tutumu ile demografik değişkenlerden olan cinsiyet arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre kadın ya da erkek olmak kan bağış tutumunu etkileyen bir faktör değildir. Kılınç (2019) tarafından yapılan çalışma, kadınların kan bağış tutum ölçeği verilerinin erkeklere oranla yüksek olduğunun ortaya koymuştur. Hablemitoğlu vd.nin (2010), öğretmenlerin fedakarlığı ve kan bağış durumunu sorguladığı araştırmaya göre cinsiyetin etkin bir rolü yoktur. Daştan vd. (2013), cinsiyetin kan bağış bilgi ve tutum üzerinde etkisinin olmadığı fakat erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kan bağışında bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Soyal ve Yarar 2017 yılında yapılan çalışma ile erkeklerin kadınlara oranla daha fazla kan bağış yaptığını ortaya koyan benzer bir çalışma sunmuşlardır.

H₉ = *Çalışılan Kurum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.*

Tablo 8: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-3

Çalışılan Kurum	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kan Bağışı Tutumu Genel	188	3,0382	,41723	-1,76059	,07959
Kamu	52	3,1557	,45683		
Özel					

Tabloya göre, kan bağışı tutumu ile çalışılan kurum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p < 0,05$). Bu çerçevede kamu veya özel bir sağlık kuruluşunda çalışmakla kan bağışı tutumunun yüksek veya düşük olmasının doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir. Buna göre **H₉** hipotezi desteklenmedi.

H₁₀ = *Kan Bağışında Bulunma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.*

Tablo 9: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-4

Kan Bağışında Bulunma	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kan Bağışı Tutumu Genel	97	3,0324	,43002	-,93301	,35176
Evet	143	3,0849	,42664		
Hayır					

Tabloya göre, kan bağışı tutumu ile daha önce kan bağışında bulunmuş olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p < 0,05$). Bu çerçevede daha önce kan bağışında bulunmuş olmakla kan bağışı tutumunun yüksek veya düşük olmasının doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir. Buna göre **H₁₀** hipotezi desteklenmedi.

Bu sonuç toplumsal görüş ve anlayışın kan bağışı tutumunu en çok etkilediği sonucuyla örtüştüğü söylenebilir. Zira bireysel sosyal sorumlulukların yerine getirilmesinden çok bunun toplum nezdinde karşılığının bulunup bulunmaması önem kazanmaktadır.

H₁₁ = *Kan İhtiyacı Duyma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.*

Tablo 10: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-5

Kan İhtiyacı Duyma	N	Ortalama	Standart Sapma	t	p
Kan Bağışı Tutumu Genel	136	3,0344	,41499	-1,21186	,22677
Hayır	104	3,1019	,44330		

Tabloya göre, kan bağışı tutumu ile daha önce kana ihtiyaç duyma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p < 0,05$). Bu çerçevede daha önce kana ihtiyaç duymuş bulunmakla kan bağışı tutumunun yüksek veya düşük olmasının doğrudan bir ilişki beklentilerin aksine söz konusu değildir. Buna göre **H₁₁** hipotezi desteklenmemiştir.

H₁₂ = Meslek ile Kan Bağışı Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 11: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-6

Meslek	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p	
Kan Bağışı Tutumu Genel	Hekim*	80	2,9729	,43442	3,01772	,05080
	Hemşire/Ebe*	80	3,1339	,39197		
	Sağlık Teknikeri (Laboratuvar, Acil Tıp, Anestezi, Radyoloji)	80	3,0842	,44474		
*Gerçekleştirilen Tukey analizine göre Hemşire/Ebe'ler Hekimlere göre istatistiksel olarak daha yüksek kan bağışı tutumuna sahiptir.						

Tabloya göre, kan bağışı tutumu ile icra edilen meslek arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır. ($p < 0,05$). Bu çerçevede farkın hangi gruplar arasında meydana geldiğinin araştırılması amacıyla gerçekleştirilen Tukey analizine göre hemşire/ebelerin hekimlere göre kan bağışı tutumunun daha yüksek olduğu istatistiksel olarak doğrulanmıştır. Buna göre **H₁₂** hipotezi desteklendi.

Hekim, hemşire/ebe, sağlık teknikeri (radyoloji, anestezi, laboratuvar, acil tıp...) evrenli araştırma sonucu hemşire/ebe grubunun kan bağışı konusunda hekim grubuna göre daha duyarlı oldukları ve kan bağışı tutumlarının yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum hemşire ve ebe grubunun mesleklerini icra ederken kan temininde hasta ve hasta yakınlarının yaşadığı sıkıntıyı içselleştirdiği ve empati duygusunun gelişmiş olduğu sonucuna varılabilir.

Kaya, Sezek ve Doğan tarafından 2007 yılında biyoloji, sınıf öğretmenliği ve hemşirelik bölümü okuyan öğrencileri kapsayan 480 kişilik bir örnekleme kan verici durumlarının gözlemlendiği çalışmada hemşire grubunun istatistiksel olarak anlamlı bir fark yaratmadığı verilerine erişilmiştir.

H13 = *Eğitim Durumu ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.*

Tablo 12: Kan Bağışı Tutumlarının Demografik Veriler İle Olan İlişkisinin İncelenmesi-7

Eğitim Durumu	N	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Kan Bağışı Tutumu Genel Ön Lisans	66	3,1000	,45653	1,40335	,24781
Lisans	77	3,1032	,40106		
Yüksek Lisans	97	3,0076	,42665		

Tabloya göre, kan bağışı tutumu ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilememiştir. ($p < 0,05$). Buna göre kişinin ön lisans, lisans, yüksek lisans, mezunu olması demografik değişkeni ve kan bağışı tutumunun yüksek veya düşük olması arasında doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre **H13** hipotezi desteklenmedi. Bu eğitim seviyesindeki kişilerin aynı bilinç düzeyinde olduğu düşünülebilir.

Tablo 13: Araştırma Hipotezleri ve Sonuçları

Hipotezler	Sonuç
H₁ = <i>Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklenmedi
H₂ = <i>Endişe ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklenmedi
H₃ = <i>Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışı Verme arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklenmedi
H₄ = <i>Toplumsal Görüş ve Anlayış ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklendi
H₅ = <i>Toplumsal ve Sosyal Sorumluluk ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklendi
H₆ = <i>Endişe ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir ilişki vardır.</i>	Desteklendi
H₇ = <i>Medeni Durum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklendi
H₈ = <i>Cinsiyet ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklenmedi
H₉ = <i>Çalışılan Kurum ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklenmedi
H₁₀ = <i>Kan Bağışında Bulunma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklenmedi
H₁₁ = <i>Kan İhtiyacı Duyuma ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklenmedi
H₁₂ = <i>Meslek ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklendi
H₁₃ = <i>Eğitim Durumu ile Kan Bağışında Bulunma Tutumu arasında anlamlı bir fark vardır.</i>	Desteklenmedi

SONUÇ

Araştırmada, sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumu belirlenmeye çalışılmıştır. Kan bağışı tutumu, toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış bağımsız değişkenleri çerçevesinde incelenmiştir. Örneklem için biri kamu, diğeri özel sektör olmak iki ayrı sektörde çalışan sağlık hizmeti sunucularının verilerine ulaşmak üzere anket çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmada, kan bağışı tutumunun yanı sıra bağımsız değişkenlerle kan bağışı davranışı da gözlemlenmek istenmiştir. Her bir bağımsız değişkenle kan bağışı verme arasında anlamlılık ilişkisi aranmıştır.

Toplumsal ve sosyal sorumluluk, endişe, toplumsal görüş ve anlayış bağımsız değişkenlerinden yola çıkılarak ölçümlenen kan bağışı tutumu anlamlı veriler ortaya koymuştur. Toplumsal görüş ve anlayışın bu ölçümde en yüksek faktöre sahip değişken olduğu, endişe değişkeninin orta düzeyde etki eden bir faktör olduğu, toplumsal ve sosyal sorumluluğun ise faktör etkisinin en az yönde etki ettiği gözlemlenmiştir. Araştırmaya yön veren katılımcılar, kan bağışının bireye ve topluma sorumluluk yüklediği bilincinde, bu eylemin bireye ve topluma pozitif yönde etki ettiği görüşündedir.

Bağımsız değişkenlere göre kan bağışında bulunma durumu irdelendiğinde 97 kişinin kan bağışında bulunduğu, 143 kişinin kan bağışında bulunmadığı görülmüştür. Araştırmaya katılan % 40,41 oranında kan bağışında bulunan kişiye karşılık % 59,58 oranında kan bağışında bulunmayan bir örneklem vardır. Bilinç düzeyinin müspet olması her zaman eyleme dönüşmenin de bu yönde olacağının göstergesi değildir.

Kan bağışı tutumu ve medeni durum verilerine göre 141 kişinin evli, 99 kişinin bekâr olduğu saptanmış, evlilerinin kan bağışı tutumlarının bekârlara oranla yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Cinsiyet ve kan bağışı tutumu arasındaki ilişki verilerine göre 84 katılımcı erkek, 156 katılımcı kadındır. Cinsiyet unsurunun, kan bağışı tutumunu etkileyen bir faktör olmadığı gözlemlenmiştir.

Kamu kurumunda çalışan 188 kişi, özel kurumda çalışan 52 kişidir. Çalışılan kurum açısından yapılan istatistiksel veriler kamu kurumunda ve özel sektörde hizmet veren sağlık çalışanlarının kan bağışı tutumu arasında bir fark olmadığını göstermiştir.

Kan bağışında bulunan bireylerle kan bağışında bulunma tutumu arasında birincil yönde bir etki ve anlam ilişkisi saptanmamıştır.

Kan ihtiyacı duymuş kişilerle kan bağışında bulunma tutumu arasındaki anlam saptanmak istenmiş ve 136 kişinin kendilerinin ya da bir yakınlarının kana ihtiyaç duyduğu, 104 kişinin ise kan bağışı ihtiyacı duymadığı görülmüştür. Tutum ve kan ihtiyacı duyma arasında anlamlı bir bulguya ulaşılamamıştır.

Tukey analizine göre hemşire ve ebe grubunun hekimlere oranla kan bağışında bulunma tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ön lisans mezunu eğitimi alan 66, lisans eğitimi alan 77, yüksek lisans eğitimi alan 97 kişidir. Eğitim seviyesi ve kan bağışında bulunma tutumu verileri incelendiğinde anlamlı bir veriye ulaşılamamıştır.

Sağlık çalışanları kapsamında gerçekleştirilen çalışmaya göre, sağlık çalışanları, kan bağışının ne kadar hayati bir önem arz ettiğinin farkındadır. Fakat kan bağışı yapma konusunda aynı tutum içinde değildir. Bu bağlamda toplumda da gönüllü kan bağışı algısının yerleşmesi ve eyleme geçmesi yönünde çalışmalar yapılabilir. Kan bağışının önemi ve faydalarını anlatan kamu spotları oluşturmak suretiyle toplumun bilinç seviyesinin yükselmesi sağlanabilir. Kamu kurum ve kuruluşlarının kan bağışına teşvik edici bilimsel yayınlar hazırlaması, projeler üretmesi önerilebilir. Sivil toplum kuruluşları ve özel işletmelere, kan bağışına farkındalık sağlamak üzere eğitimler verilerek eğitimin amacına ulaşması için programlar geliştirilebilir. Meslek gruplarına periyodik olarak kan bağışı yapma çağrısında bulunulabilir. Tüm eğitim ve öğretim çağındaki öğrencilere kan bağışı gerekliliği anlatılarak kan bağışı davranışına iştirak eden bireyler yetiştirilebilir.

Sağlık çalışanlarının mesleğinin gereğini yerine getirirken yaşadıkları tecrübelerden yola çıkarak empati kurma yeteneklerinin gelişmesi yönünde sosyal ve

psikolojik destek programlara katılımları sağlanabilir. Toplu buluşma platformları olan dini mecralarda, kan bağışçısı kazanımı yönünde çağrıda bulunulması istenebilir. Toplumun kan bağışısı hakkındaki yanlış inanışlarını düzeltmek için eğitici programlar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abbasi, R. A., Maqbool, O., Mushtaq, M., Aljohani, N. R., Daud, A., Alowibdi, J. S. ve Shahzad, B. (2018). Saving lives using social media: Analysis of the role of twitter for personal blood donation requests and dissemination. *Telematics and Informatics*, 35(4), 892-912.
- Acer Y., ve Kaya İ. (2019). *Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı İngilizce Özetli*.10. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ajzen I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
- Akçakaya, M. (2017). Yeni yönetim anlayışının yerel yönetimlere yansımaları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(9), 105-130.
- Akyay A. (2016). Endişe ve anksiyete ölçeği, problemlere karşı olumsuz tutum ölçeği ve bilişsel kaçınma ölçeği, Türkçe uyarlanması, geçerliliği ve güvenirliliği, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Alexander, A. (2015). A short history of international humanitarian law. *European Journal of International Law*, 26(1), 109-138.
- Altay S. (2019). İbn-i Haldun'un 'İlm-i Umran' ile klasik sosyoloji kuramlarının karşılaştırmalı analizi: Metodoloji, Toplumsal Yapı, Toplumsal Değişme, Toplumsal Değerler, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Altun, F. (2017). Uluslararası Kuruluşların Afetlere Yönelik Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetlerinin İncelenmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 32-54.
- Argan, M. T. (2016). Kan Bağış Davranışını Etkileyen Faktörlerin Planlı Davranış Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi. *Acıbadem Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Dergisi*, ACU Sağlık Bilimleri Dergisi, (2), 96-104.

- Armitage, C. J., ve Conner, M. (2001). Social cognitive determinants of blood donation. *Journal of Applied Social Psychology*, 31(7), 1431-1457.
- Arslan, A. (2018). Fransız Devrimi ve 1789 Fransız Yurttaş ve İnsan Hakları Bildirisi. *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları*, 4(1), 9-27.
- Arslan, M. L. (2018). Sivil Toplum Kuruluşlarında Gönüllülük: Sorunlar ve Çözüm Yolları. *İlke Politika Notu- 4*, 1-15.
- Arslanel, M. N., ve Eryücel, E. (2011). Modern devlet anlayışının felsefi temelleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 1-20. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32255>
- Aslan, A. K. (2001). Eğitimin toplumsal temelleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(5), 16-30.
- Aslan, S., ve Alkış, M. (2013). Küresel Sivil Topluma Kavramsal Bir Bakış. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 9(18), 299-310.
- Atamer, T. (2009). Kan transfüzyonunun tarihçesi. 35. Ulusal Hematoloji Kongresi, 148-154.
- Aung, T. (2009). Status report of the blood transfusion services in Myanmar. *Asian journal of transfusion science*, 3(1), 22-25.
- Babacan, M., Haşlak, İ. ve Hira, İ. (2011). Sosyal Medya ve Arap Baharı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 6(2), 63-92.
- Balaban, A. Y., ve İnce, İ. Ç. (2015). Gençlerin sivil toplum kuruluşlarındaki gönüllülük faaliyetleri ve gönüllülük algısı: Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) Örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(2), 149-169.
- Bayram, A. T. (2018). Planlanmış davranış teorisi çerçevesinde E-spor turizmine katılma niyeti. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(2), 17-31.

- Baysen, F. ve Akçay, A. Ö. (2017). Mimarlık öğrencilerinin bilgi arama süreçlerine ilişkin tutumları. *Bilgi Dünyası*, 18(1), 125-142.
- Biber, A. (2009). Türkiye’ de sivil alanın darlığının tarihsel nedenleri üzerine bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(3). 27-42.
- Borkovec, T. D ., Robinson, E., Pruzinsky, T. ve DePree, J. A. (1983). Preliminary exploration of worry: Some characteristics and processes. *Behaviour research and therapy*, 21(1), 9-16.
- Borkovec, T. D., Ray, W. J. ve Stober, J. (1998). Worry: A cognitive phenomenon intimately linked to affective, physiological, and interpersonal behavioral processes. *Cognitive Therapy and Research*, 22(6), 561-576.
- Boulton, F. (2015). Blood transfusion and the World Wars. *Medicine, Conflict and Survival*, 31(1), 57-68.
- Bulut, Ç. K.(2021). Yeni toplumsal hareketler teorisi: Kurucu fikirler, içerik ve eleştiriler bağlamında bir inceleme. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(1), 42-63.
- Burcu, E. (1998). Evrimci teorinin sosyolojik düşünce üzerindeki etkileri ve sosyo biyoloji. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 15(2).175-186
- Burgdorf, KS, Simonsen, J., Sundby, A., Rostgaard, K., Pedersen, OB, Sørensen, E. ve Erikstrup, C. (2017). Socio- demographic characteristics of Danish blood donor. *Plos One*, 12(2), 1-11.
- Burns, E. (2015). Marksizm nedir? (çev. Mehmet Dikmen). 4. Baskı. İstanbul: Yordam Kitap. <https://www.yordamkitap.com/doc/65>
- Canatan, A. (2008). Toplumsal değerler ve yaşlılar. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1(1), 62-71.

- Cantürk, E., Ceylan, S., Akgün, U. Y., Kulular, A. Y., Kurtuluş, Y., Alnawajha, A., ve Aslan, D. (2013). " Gönüllülük" kan merkezlerine başvuruda fark yaratır mı? Ankara'da seçilmiş kan merkezleri başvuruları üzerinden bir değerlendirme. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 11(2), 86-95.
- Carroll, A. B. (2016). Carroll's pyramid of CSR: taking another look. *International journal of corporate social responsibility*, 1(1), 1-8.
- Cengiz, E., ve Özgünay, P. (2018). Sosyal sorumluluk kavramının sağlık kuruluşlarında incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 68, 368-379.
- Cevizci, S., Erginöz, E. ve Yüceokur, A. (2010). Gönüllü kan bağışçılığı ve kan verme davranışını etkileyen faktörler. *Türkiye Klinikleri Cardiovascular Sciences*, 22(1), 85-92.
- Çakır F. (2017). Gebelikte uyku durumunun doğum ve postpartum döneme ilişkin endişe düzeyi ile ilişkisinin incelenmesi, Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Çalışkan, H., Yıldırım, Y., ve Kılınç, G. (2019). Farklı kültürel yapıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin incelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 44(199), 353-372.
- Çaylak, A., ve Şahbaz, Y. (2018). Eleştirel aklın kadim bilgisi: İbn-i Rüşd ve siyaset felsefesi. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 44. Sayı: İslam Medeniyetini Kuran Düşünürler, 44, 85-97.
- Çelik, C., ve Güven, G. (2015). Kan bağışı tutum ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 504-520.
- Çınardal, F. C., Çınardal, L., ve Çelik, A. (2017). Yöresel müzik kültürünün yaşatılmasında sivil toplum kuruluşlarının rolü: *Kars ili örneği. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 115-131.

- Çoştu, Y. (2009). Toplumsallaşma Kavramı Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme. Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 9 (3), 117-140
- Daştan, N. B., Daştan, M., ve Kıranşal, N. (2013). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin kan bağışına yönelik bilgi ve tutumları. Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi, (1), 27-32.
- Demirel, D. (2014). Farabi' nin ideal devleti: Erdemli Şehir. Niğde Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 7, Sayı:1, 358-369.
- Doğan U. (2015). Öğrenci bireysel sorumluluk ölçeği- 10' un Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 163-170.
- Doğan, N. (2007). Doğal hukuk bağlamında egemenlik kuramı ve toplum sözleşmesinin analitik değerlendirmesi. Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E- Dergisi, (2), 367-389. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/675266>
- Efteli, E., Tuğrul, E., ve Ergin, S.(2018). Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Kan Bağışına Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi. Hemşirelik Bilimi Dergisi, 1(1), 5-9.
- Elçi, H.B. (2020). Pozitivizmin Türk Devrimi'ne etkileri. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Erdinç, Z. (1999). Küreselleşmenin istihdama etkileri. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3, 111-120.
- Erdoğan M. (2016). İnsan Hakları Teorisi ve Hukuku.5. Baskı. Ankara: Orion Kitabevi.
- Eroğlu, M. (2010). John Locke'un devlet teorisi. Akademik Bakış Dergisi, 21(7), 1-15.

- Eryılmaz, Ö., Bursa, S., ve Ersoy, A. F. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrencilerinin etkin vatandaşlık ile sivil toplum kuruluşu algıları. *International Online Journal of Educational Sciences*, 10(2), 258-276.
- Esen, M. (2011).Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi acil servisinde kan ve kan ürünleri transfüzyonu yapılan hastaların epidemiyolojik incelenmesi. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Tıp Anabilim Dalı, Tıpta uzmanlık tezi.
- Etgü, M. A. (2008). Marxist mülkiyet paylaşımı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 12, Sayı 3-4, 114-133.
- Feng, J., Barbosa, L.D.A. ve Torres, V. (2016). Systems and methods for social media data mining. U.S. Patent No. 9,262,517. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office. <https://patentimages.storage.googleapis.com/ef/f9/2f/2faf2bab2bcd7e/US9262517.pdf>
- Filippova, I., ve Sumcov, V. (2012). Social responsibility as an obligatory element of the institutional system. *Munich Personal RePEc Archive*, 51427, 1-6. https://mpira.ub.uni-muenchen.de/51427/1/MPRA_paper_51427
- Fyfe, N. R., ve Milligan, C. (2003). Out of the shadows: exploring contemporary geographies of voluntarism. *Progress in human geography*, 27(4), 397-413.
- Gençoğlu, A. Y. (2016).Batı Avrupa’ da sosyo-kültürel dönüşümler ve bir bilim dalı olarak Sosyoloji. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(5), 39-54.
- Gilchrist, P. T., Masser, B. M., Horsley, K. ve Ditto, B. (2019). Predicting blood donation intention: the importance of fear. *Transfusion*, 59(12), 3666-3673.
- Gözler, K. (2018). Türk Anayasa Hukuku Dersleri. Yirmiikinci Baskı. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Gümüş, A. T. (2010). Sosyal devlet anlayışının gelişimi ve dönüşümü. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Gümüş, N. ve Ağaçcı, L. (2018). Sivil toplum örgütlerinin pazarlama iletişimde sosyal medya kullanımı: Kızılay ve Yeşilay üzerinde bir araştırma. *Third Sector Social Economic Review*, 53(2), 637-661.
- Güriz, A. (1996). Hukuk Felsefesi. 4. Basım. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 149-156.
- Hablemitoğlu, Ş., Özkan, Y., ve Yıldırım, U. F. (2010). Bir Fedakârlık Örneği Olarak" Kan Bağışı". *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(20), 67-78.
- Hayta S, (2008), “ Ameliyat nedeniyle hastaneye yatan adolesanların ameliyat olma ve hastaneye yatma durumunda endişe kaynakları ölçeğinin geliştirilmesi”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep
- Hebert, E. A., Dugas, M. J., Tulloch, T. G. ve Holowka, D. W. (2014). Positive beliefs about worry: A psychometric evaluation of the Why Worry-II. *Personality and Individual Differences*, 56, 3-8.
- Hoogerwerf, M.D., Veldhuizen, I. J. T., Merz, E. M., De Kort, W.L., Frings - Dresen, M. H. ve Sluiter, J. K. (2017). Psychological and hormonal stress response patterns during a blood donation. *Vox Sanguinis*, 112 (8), 733-743. <https://doi.org/10.1111/vox.12556>
- Hotamışlı, M., Çağ A., Menteşe, A., ve Yörük, E. (2010). Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bilinci: Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde karşılaştırmalı bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(34), 280-299.
- İleri, H., Seçer, B. ve Ertaş, H. (2016). Sağlık politikası kavramı ve Türkiye' de sağlık politikalarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (12), 176-186.

- Kamhieh- Milz, S., Kamhieh- Milz, J., Tauchmann, Y., Ostermann, T., Shah, Y., Kalus, U., ve Michalsen, A. (2016). Regular blood donation may help in the management of hypertension: an observational study on 292 blood donors: *Transfusion*, 56 (3), 637-644.
- Kapoor, K. K., Tamilmani, K., Rana, N. P., Patil, P., Dwivedi, Y. K. ve Nerur, S. (2018). Advances in social media research: Past, present and future. *Information Systems Frontiers*, 20(3), 531-558.
- Kaptanoğlu, A. Y. (2013). Sağlık Alanında Hipotezden Teze: Veri toplama ve Çözümleme Süreci. 1. Basım. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Kaya, E., Sezek, F., ve Doğan, S.(2007). Üniversite öğrencilerinin kan bağışına karşı tutumları ve kan bağışında alan bilgilerinin etkisinin incelenmesi. *Cankaya University Journal of Arts and Sciences*, 1(7), 97-114.
- Kesgin, B. (2016). Sosyal belediyecilik uygulamalarında sivil toplum ortaklığı. *Strategic Public Management Journal*, 2(4), 82-94.
- Kılınç, E. (2019). Fen Bilgisi öğretmen adaylarının kan bağışına yönelik tutumlarının incelenmesi. Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim (Fen Bilgisi Eğitimi) Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Koçoğlu, C. M., ve Aksoy, R. (2017). Demografik değişkenlerin kurumsal sosyal sorumluluk algısı üzerindeki etkileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(1), 89-116.
- Kryvasheyev, Y., Chen, H., Obradovich, N., Moro, E., Van Hentenryck, P., Fowler, J. ve Cebrian, M. (2016). Rapid assesment of disaster damage using social media activity. *Sciens advances*, 2 (3), e1500779, 1-11.
- Kula, S., ve Çakar, B. (2015). Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 6(12), 191-210.

- Küçükpara, G., Dönmez, T. B., Altındış, A., Arslan, F. G., ve Altındış, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin kan bağışı konusundaki farkındalıkları ve yaklaşımları. *Journal of Human Rhythm*, 3(3), 151-156.
- Lange, D. B., Yang, H. C., Zhang, X., Wheeler, G. A., Joyce, J. J., Moore, D. M., ve Pandit, B. (2016). Social media impact assessment. U.S. Patent No. 9,294,576. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office. <https://patentimages.storage.googleapis.com/eb/46/b3/08a09e9d0cdb96/US9294576.pdf>.
- Mardin, Ş. (2016). Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler 1. İstanbul. İletişim Yayınları. <https://www.kitapyurdu.com/kitap/turkiyede-toplum-ve-siyaset-makaleler-1/18183.html>
- Mardin, Ş. (2020). Türkiye’de Toplum ve Siyaset Makaleler 1 (Derleyenler: Mümtaz’er Türköne, Tuncay Önder). 24. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları. <https://iletisim.com.tr/Images/UserFiles/Documents/Gallery/turkiyede-toplum-ve-siyaset.pdf>
- Mishra, S. K., Sachdev, S., Marwaha, N. ve Avasthi, A. (2016). Study of knowledge and attitude among college-going students toward voluntary blood donation from north India. *Journal of blood medicine*, 7, 19-26.
- Monge, F. J. C., Peñacoba-Puente, C., Morales, D. M. ve Abellán, I. C. (2012). Factor structure, validity and reliability of the Spanish version of the Cambridge Worry Scale. *Midwifery*, 28(1), 112-119.
- Muslu, G. K. Ve Başbakkal L. Z. (2013). Planlı davranış teorisi ve emzirme davranışı. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 5(1), 28-40.
- Mutioğlu, H. (2017). Modernleşmeden Küreselleşmeye Kamu Politikası Analiz Araçları Olarak Sosyoloji ve Sosyoloji Çalışmaları. *Söke İşletme Fakültesi Priene Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 49-59.
- Nar, M. Ş. (2015). Küreselleşmenin tüketim kültürü üzerindeki etkisi: Teknoloji tüketimi. *Journal of International Social Research*, 8(37).941-954.

- O'Neill, G. W. (1985). Is worry a valuable concept? *Behavior Research and Therapy*, 23(4), 479-480.
- Ouhbi, S., Fernández-Alemán, JL, Toval, A., Idri, A. ve Pozo, JR (2015). Free blood donation mobile applications. *Journal of Medical Systems*, 39(5), 52, 1-20.
- Ökmen, M. (2015).“Yerel Yönetim Teorisi: Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Yaklaşımlar”, *Yerel Yönetimlerde Güncel Gelişmeler*, Ekin yayınevi, Bursa, 5-20.
- Özcan L. (2011). Türk Kızılay müessesesinin milletlerarası Kızılhaç ile olan münasebetleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30(3-4), 609-653.
- Özel, M., ve Dönmez, D. (2016). Toplum sözleşmecilerinden 11 Eylül'e güvenlik anlayışındaki değişim. *Türk İdare Dergisi* 482, 239-282.
- Özen Y. (2013). Sorumluluk duygusu ölçeğinin geliştirilmesi; Geçerlik ve Güvenirliği. *Journal of European Education*, 3(2), 17-23.
- Özer, M. H. (2008). Günümüz itibariyle sivil toplum kuruluşlarının iktisadi ve sosyal fonksiyonları. *Electronic Journal of Social Sciences*, 7(26), 86-97.
- Özgan, H., ve Öztuzcu, R. (2016). Öğretmenlerin sosyal sorumluluk temelli liderliğe ilişkin algılarının incelenmesi, *Qualitative Studies*, 11(3), 1-12.
- Özgürler, G. (2019). Türk Kızılay'ı Erzurum Kan Merkezi'ne başvuran donörlerin kan grupları dağılımları ve donörlerin demografik özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kan Bankacılığı ve Transfüzyon Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi*.
- Öztürk, M. F., ve Talas, M. (2015). Sosyal medya ve eğitim etkileşimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 7(1), 101-120.
- Öztürk, M., ve Ünal, V. (2015). Yetiştirme yurdundan ayrılanların sosyalleşme ve toplumla bütünleşme durumları (Sivas örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi*

İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 16 (1) , 119-134.

Peltekoğlu, F. B., ve Tozlu, E. (2017). Halkla ilişkiler ve gönüllülük ekseninde Türkiye’de kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve bin yıl kalkınma hedefleri. Selçuk İletişim, 10(1), 5-31.

Petrini, C. (2017). Non- remunerated donation: a tautology? Blood Transfusion, 16(1), 4-6.

Roberts, L.W. (2002). Informed consent and the capacity for voluntarism. American Journal of Psychiatry, 59 (5), 705-712. doi: 10.1176 / appi.ajp.159.5.705 .

Rodell, J. B., Breitsohl, H., Schröder, M. ve Keating, D. J. (2016). Employee volunteering: A review and framework for future research. Journal of management, 42(1), 55-84.

Rousseau, J. J. (2018). Toplum sözleşmesi (Çev. Vedat Günyol). XXIII Basım. İstanbul: : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ruscio, A.M., Borkovec, T. D. ve Ruscio, J. (2001). A taxometric investigation of the latent structure of worry. Journal of abnormal psychology, 110(3), 413-422

Rysaback- Smith, H. (2015). History and principles of humanitarian action, Turkish Journal of Emergency Medicine, 15, 5-7.

Sağlık Bakanlığı. (2016). Ulusal Kan ve Kan Bileşenleri Hazırlama, Kullanım ve Kalite Güvencesi Rehberi <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/Yayin/523>

Saran, M., Coşkun, G., İnalzorel, F. ve Aksoy, Z. (2011). Üniversitelerde sosyal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi: Ege Üniversitesi topluma hizmet uygulamaları dersi üzerine bir araştırma. Journal of Yasar University, 6(22), 3732-3747.

Sarıca M. (2017). 100 soruda Siyasi Düşüne Tarihi. 1. Baskı. İstanbul. Milenyum yayınları.

- Saygılı, S. (2010). Kan ve kan ürünleri yasasında kurumların rolü: Kızılay'ın rolü, XXXVI. Ulusal Hematoloji Kongresi, 84-86.
<http://www.thd.org.tr/thdData/Books/332/kan-ve-kan-urunleri-yasasinda-kurumların-rolü-kızılay-in-rolü-sefa-saygılı.pdf>
- Senemoğlu, O. (2016). Machiavelli'den Hobbes'a Rönesans Dönemi Siyaset Teorisinde İnsan Doğası ve Toplum Anlayışı. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi, 3(8), 77-100.
- Sezer, A., ve Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları, Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 22-39.
- Sonkur A. (2014). İnternet bağımlılığının depresyon, tepki biçimleri, düşünce baskılama, endişe ve üst bilişle ilişkisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Soyal, H., ve Yazar, O. (2017). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin kan bağışına karşı tutum ve davranışları. Marmara Sağlık Hizmetleri Dergisi, 1(2), 65-68.
- Söyler, S., ve Kaptanoğlu, A. (2017). Göçün tripodu: Sağlık, sosyal güvenlik ve istihdam. 1. Baskı. İstanbul: Kitapana Basım Yayın Dağıtım Bilişim
- Steele, W. R., Schreiber, G. B., Guiltinan, A., Nass, C., Glynn, S. A., Wright, D. J., ve Garratty, G. (2008). The role of altruistic behavior, empathetic concern, and social responsibility motivation in blood donation behavior. Transfusion, 48(1), 43-54.
- Stukas, A.A., Snyder, M. ve Clary, E.G (2016). Understanding and encouraging volunteerism and community involvement. The Journal of social psycholog, 156(3), 243-255.
- Şahin, E ve Solunoğlu, A. (2019). Planlı davranış teorisi kapsamında sokak yemeği yeme niyetinin ölçülmesi: Mersin örneği. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 16(3), 383-397.

- Şahin, K. (2017). John Locke' un toplum ve devlet anlayışı, *Third Sector Social Economic Review*, 52(1), 41-55.
- Şahiner, N. C., ve Şanlı, Y.(2019). İslami İlimler Fakültesi Öğrencilerinin Kan Bağışına Yönelik Tutumları. *Pediatric Practice and Research*, 7(4), 527-532.
- Şenel A. (2017). “ Siyasal düşünceler tarihi” Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplumsal ve Siyasal Düşünüş. 6. Basım. Ankara. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Talas, M. (2011).Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 387-401.
- Taş, A., ve Kiraz, E. D. E. (2018). Are future doctors ready to donate blood and encourage blood donation, *Transfusion and Apheresis Science*, 57(4), 569-572.
- Tavakol, M., ve Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International Journal of Medical Education*, 2, 53-55,
- Tepe, Y. K., ve Aktaş, V. (2018). Development of A Questionnaire for Assessing Attitudes Toward Blood Donation. *Current Debates in Philosophy & Psychology: Volume 11*, 189.
- Tunç, A. (2016). Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler Uygulamaları: Kilis Belediyesi Örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 77-88.
- Türk Kızılay (2018). Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2017 faaliyet kitabı. <https://www.kanver.org/Upload/Dokuman/Dosya/khgm-2017-19-11-2018-29757229.pdf>
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 275-305.

- Uygun, O. (2008). İbn-i Haldun'un Toplum ve Devlet Kuramı. 1. Baskı. İstanbul: Oniki Levha Yayıncılık.
- Uygun, O. (2019). Devlet Teorisi. 5. Baskı. İstanbul. On iki levha Yayıncılık.
- Uzun K. (2016). Akademik öz yeterliğin yordayıcıları: Belirsizliğe tahammülsüzlük, endişe ile ilgili olumlu inanç ve akademik kontrol odağı, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Ünsar, A. S., ve Alpertonga, H. (2013). Yöneticilerin kurumsal sosyal sorumluluğa bakış açılarının bazı değişkenler yönünden değerlendirilmesi: Bir alan çalışması. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 35, 1-14.
- Üst, Z. D. (2012). Primipar ve multipar gebelerde doğum ve postpartum döneme ilişkin endişelerin belirlenmesi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doğum, Kadın Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Yüksek lisans tezi.
- Vanni, D., Palasciano, G., Vanni, P., Vanni, S. ve Guerin, E. (2018). Medical Doctors and the Foundation of the International Red Cross. Internal and Emergency Medicine, 13(2), 301-305.
- Vural, S. (1991). J. J. Rousseau'nun Toplum Sözleşmesi Yapıtına Yönetim Bilimi Açısından Bakış. Anadolu Üniversitesi Eskişehir İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 9. Sayı 1-2. Sayfalar 113-135.
- Willis, I. C. (2016). Histories of the Red Cross, Wollongong Üniversty Faculty of Law, Humanities and the Arts, 2642, 1-6.
- Yaman, M. (2014). Sosyal Devlet ve Sosyal Belediyecilikte Yaşanan Dönüşüm: Kütahya Belediyesi Sosyal Bilimler Örneği. Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 42, 1-18,

- Yavuz, C., ve Kaynar, İ. (2015). Kamuoyu oluşumunda stratejik bir araç olarak sivil toplum kuruluşları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 183-196.
- Yavuzylmaz, O., ve Akıncı, A. (2017). Sivil toplum kuruluşları ve STK'larda bütünleşik iletişim faaliyetleri. *International Congress on Politic, Economic and Social Studies*, No:2, 325-335.
- Yıldırım, Y. (2019). Fransız Devrimi'nde yurttaşlık ve etkilerine dair bir değerlendirme. *Trakya University Journal of Social Science*, 21. S.251-271
- Yıldız M. (2009). Farabi'nin toplum ve devlet anlayışı. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora tezi.
- Yılmaz A. E. (2015).Endişe ve ruminasyonun kaygı ve depresyon belirtileri üzerindeki rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 25, 1-9.
- Yılmaz, M. (2018). Sivil toplum ve sivil toplum kuruluşları: Türkiye'de bilgi hizmetlerine yönelik oluşturulmuş STK'lar ve bu kuruluşlara yönelik bir araştırma. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 10(1), 249-272.
- Yin, J., Karimi, S., Lampert, A., Cameron, M., Robinson, B., ve Power, R. (2015). Using social media to enhance emergency situation awareness. In Twenty-fourth international joint conference on artificial intelligence. 4234-4238.<https://www.aaai.org/ocs/index.php/IJCAI/IJCAI15/paper/view/11210/11162>
- Yüksel, F. (2007). Sosyal devletin dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin yeni işlevleri. *Ankara Üniversitesi S.B.F. Dergisi*, 62(01), 279-298.
- Zengin, K. (2018). Yerel yönetimler ve sosyal sorumluluk Güngören Belediyesi Kan 84-101.Kardeşliği Kulübü (Kanka) örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(16),

İnternet Kaynakları

<https://redcross.eu/about/seven-fundamental-principles#page-body> E.T: 24.10.2019

<https://sozluk.gov.tr/?kelime> E.T: 19.01.2020

https://www.clinicalkey.com/#!/content/clinical_trial/24-s2.0-NCT04088695
E.T:01.01.2020

<https://www.ifrc.org/en/who-we-are/history/> E.T: 10.02.2020

<https://www.ifrc.org/en/who-we-are/the-movement/ifrc/> E.T: 29.10.2020

<https://www.kanver.org/sayfa/hakkimizda/tarihcemiz/33> E.T: 02.12.2020

<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1421> E.T: 01.12.2019

<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/4623> E.T:05.09.2020

<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz> E.T: 01.09.2020

<https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/temel-ilkelerimiz> E.T: 24.10.2020

<https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz> E.T: 20.10.2020

https://www.who.int/docs/default-source/searo/timor-leste/meetings-and-seminars/pr-world-blood-donor-day2014.pdf?sfvrsn=3749d2a3_4 E.T:24.10.2020

<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/blood-safety-and-availability>
E.T:24.10.2020

Ek 2 : Araştırmada Kullanılan Ölçek Formları

Sayın Katılımcı,

Bu anket, "Toplumsal ve Sosyal sorumluluk, Endişe, Toplumsal Görüş ve Anlayışın Kan Bağışı Üzerindeki Etkisi: Sağlık Çalışanlarının Kan Bağışı Tutumları" adlı yüksek lisans tez çalışmasıdır. Anket sonucunda elde edilen veriler sadece bilimsel araştırmalarda kullanılacaktır.

Anketimize katıldığınız ve çalışmalarınıza yaptığınız katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

Hayriye BALCI
Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksekokulu
hayriyeguneybalci @ hotmail . com

Dr. İsmail SEÇER
Beykent Üniversitesi Sağlık Bilimleri
secer61@ gmail . com

SOSYO DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER;

- 1) Yaşınız:
- 2) Cinsiyetiniz:
a) Kadın b) Erkek
- 3) Medeni durumunuz
a) Evli b) Bekâr
- 4) Eğitim durumunuz
a) On lisans b) Lisans c) Lisansüstü
i) Yüksek lisans
ii) Doktora
iii) Doçentlik
iv) Profesörlük
- 5) Mesleğiniz
a) Hekim b) Hemşire/ Ebe c) Sağlık Teknikeri
(Laboratuvar, Acil tıp, Anestezi, Röntgen... vb)
- 6) Çalıştığınız kurum
a) Kamu b) Özel sektör
- 7) Bugüne kadar hiç kan bağışında bulundunuz mu?
a) Evet b) Hayır
- 8) Bugüne kadar sizin ya da bir yakınınızın kan ihtiyacı oldu mu?
a) Evet b) Hayır

KAN BAĞIŞI TUTUM ÖLÇEĞİ	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1. Kan vermek insani dayanışmanın bir göstergesidir.					
2. Kan vermek dinen uygun değildir.					
3. Kan veren insan kendisini huzurlu hisseder.					
4. Karşılık beklemeden kan vermek bir iyilik göstergesidir.					
5. Kan vermek mutluluk kaynağıdır.					
6. Kan verdikten sonra bazı toplumsal görevlerimi yerine getirmenin mutluluğunu yaşıyorum.					
7. Kan vermek toplumsal bağlılığı artırır.					
8. Vermiş olduğum kan, birinin hayatını kurtarabilir.					
9. Kan vermek sosyal sorumluluk duygusunu güçlendirir.					
10. Bağış sonrası personelin ilgili davranışları beni olumlu yönde etkiler.					
11. Kan bağışını insanlığa faydalı bir iş olarak görüyorum.					
12. Bence her insanın yapması gereken toplumsal bir sorumluluktur.					
13. Verdiğim kanın ihtiyaç sahiplerine ulaştığından emin olamadığım için kan verme konusunda tereddütlerim var.					
14. Kan verdiğim kurumun, kanı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmadığını düşünmekteyim.					
15. Bağış öncesi uygulanan, anketin uzunluğu kan vermekten vaz-geçmeme neden olmaktadır.					

16. Kan vermeden önce beklemek vazgeçmeme neden olmaktadır.					
17. Kan vermeden önce benden önce ki bir başka bağışçının fiziksel rahatsızlığı (damar bulamaması, kanamanın fazla olması...) kan vermeme etkiler.					
18. Bağış öncesi vücutta fiziksel düşüş olması korkusundan dolayı kan bağışlamıyorum.					
19. Çalışanların, mekanın ve tıbbi eşyaların hijyenik olması kan verme düşüncemi etkiler.					
20. Kan alacak hemşirenin el becerisi bir sonra ki kan bağışı fikrimi etkiler.					
21. Kan vermek sevap olduğu için kan veriyorum.					
22. Birilerinin hayır duasını almak için kan bağışlıyorum.					
23. Erkekler bayanlardan daha güçlü olduğu için daha fazla kan bağışlamalıdır.					
24. Sağlık güvencem yoksa sağlık durumumu anlamak ve kan testi için, kan bağışında bulunurum.					

